

Estudis del Baix Empordà.
 INSTITUT D'ESTUDIS DEL BAIX EMPORDÀ (Edit.).
 Sant Feliu de Guíxols, 2013. Núm. 32, p. 121 a 165.
 ISSN: 1130-8524

EL SENYORIU DELS CAVALLERS BEDÓS A SANT ANTONI DE CALONGE ALS SEGLES XIII I XIV

JOAN MOLLA CALLÍS I ESTHER LOAISA DALMAU
 recerca@ateneucalonge.cat

RESUM: Donem a conèixer un senyoriu feudal medieval a la carena de Coma de Fonts i Sant Daniel (Sant Antoni de Calonge), que pertanyé successivament als Santvicenç de Cabrera de Mar, i després als cavallers Bedós (des del segle XIII fins al segle XIX). Els Bedós provenien de la Selva, amb possessions a Caldes de Malavella, Sils i Vidreres en els segles XIII i XIV, i aprofitaren les de Sant Antoni de Calonge per participar en l'expansió mediterrània. Destaquem dues escriptures de 1293 entre Bernat de Bedós i la seva muller, Prous (natural d'Eivissa), i posem de relleu que les possessions d'aquesta nissaga de cavallers eren pròximes a aiguamolls, tan a vora de l'Estany de Sils com prop de l'avui dessecat Pla de Sant Antoni de Calonge.

PARAULES CLAU: Bedós, cavaller, feudalisme, pactes matrimonials, Sant Antoni de Calonge.

ABSTRACT: The work presents the medieval feudal estate located in Coma de Fonts i Sant Daniel (Sant Antoni de Calonge). The estate was originally owned by the Santvicenç family from Cabrera de Mar, and later (13th-19th centuries) by the Bedós knights from La Selva county, who also had possessions in Caldes de Malavella, Sils and Vidreres in the 13th and 14th centuries. The family used their lands in Sant Antoni de Calonge to participate in the Mediterranean expansion. Of particular interest are two marriage contracts from 1293 drawn up between Bernat de Bedós and his Ibiza-born wife Prous. It is interesting to note that the Bedós properties were located near wetlands, for example Sils Lake and the former marshlands of Pla de Sant Antoni de Calonge.

KEY WORDS: Bedós, knight, feudalism, marriage contracts, Sant Antoni de Calonge.

1. ÀMBIT DE L'ESTUDI

Aquesta recerca gira a l'entorn de documents medievals, quatre d'ells del segle XIII, en llatí, que oferim a l'annex, transcrits, anotats i amb regestos en català de la paleògrafa Sílvia Mancebo Garcia.

A més del Monestir de Santa Maria del Mar, hi havia, doncs, a Sant Antoni de Calonge un altre senyoriu feudal, dels cavallers primer Santvicenç (de Cabrera de Mar) i després Bedós (de Caldes de Malavella, Sils i Vidreres). Aquest article els dona a conèixer només en el marc històric dels segles XIII i XIV; amb això completem i matisem (però sense repetir-la) la visió general divulgada per les dues obres publicades d'introducció a la geografia i història de Calonge i de Sant Antoni.¹ Dedicarem més endavant un article a la posterior etapa del senyoriu de Bedós, amb les anomenades “cases noves” de Sant Daniel (segles XVII-XVIII), senyoriu que arribà al segle XIX.

L'història medieval dels cavallers Bedós a la veïna comarca de la Selva ha estat resumit en un anterior treball,² i l'objecte del present és divulgar amb més detall el seu senyoriu feudal a Sant Antoni de Calonge, ja que pertany al Baix Empordà.

Comencem esmentant el selvatà territori Bedós, ja documentat en el segle X (§2), a continuació donem una breu notícia històrica de la participació dels cavallers Bedós en l'expansió mediterrània dels segles XIII i XIV, mencionant béns i drets que tenien en diverses poblacions (§3 i §4), després donem la nostra visió, influïts per l'òptica de la història del dret de família, d'allò pactat el maig de 1293 entre Bernat de Bedós i la seva muller, Prous (§5), per també remarcar la importància de la recerca històrica en la divulgació del patrimoni natural i cultural de cada localitat (§6).

2. PROP DE L'ESTANY DE SILS, JA EN EL SEGLE X HI HAVIA UN TERRITORI ANOMENAT BEDÓS

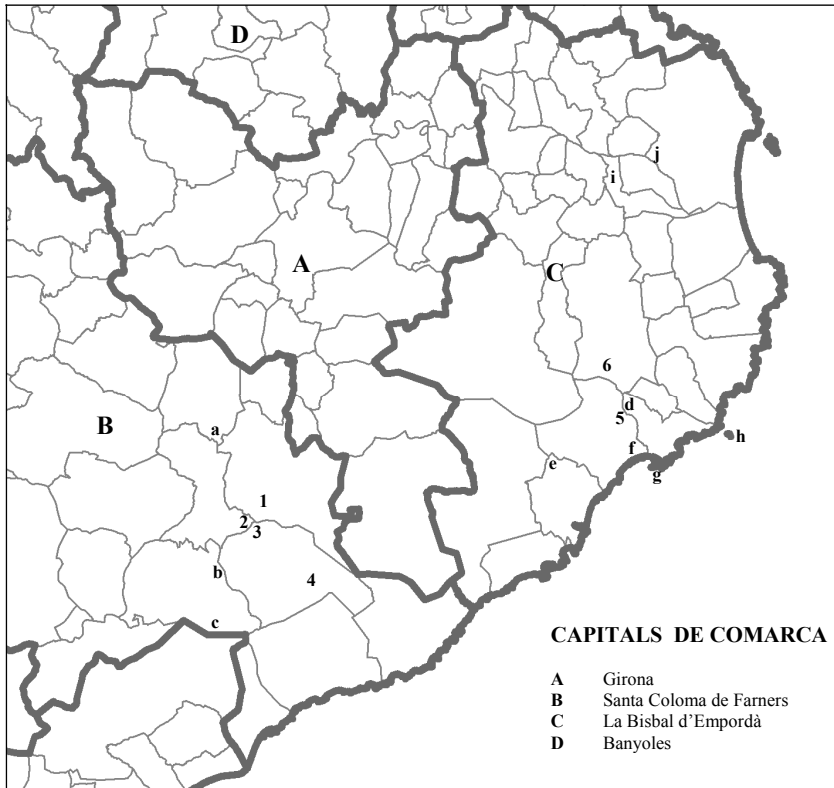
2.1. SIMILITUDS GEOLÒGIQUES ENTRE ELS VOLTANTS DE L'ESTANY DE SILS I LA VALL DE CALONGE

Com sabem, la geologia és una ciència d'observació, quasi mai d'immediata experimentació, ja que només després d'un vast perí-

1. CANER ESTRANY, Pere. *La Vall de Calonge*, obra pionera del 1967, coeditada el 1983 per l'Ajuntament de Calonge i la Generalitat de Catalunya. L'altra obra, d'autors varis del Centre d'Estudis Calongins Colònic (2005), *Calonge i Sant Antoni*, col·lecció *Quaderns de la Revista de Girona*, núm. 121.

2. FORMIGA BOSCH, Josep, LOAISA DALMAU, Esther i MOLLA CALLÍS, Joan (2012). “Els cavallers de Bedós i les seves possessions a Caldes de Malavella, Calonge, Sils i Vidreres”. *Quaderns de la Selva*, 24 (2012), p. 67-96.

ELS CAVALLERS BEDÓS

POSSESIONS, FEUS I DELMES	PRINCIPALS LLOCS RELACIONATS
1 Castell de Malavella	a Territori Bedós (Vilobí d'Onyar)
2 - 3 Torre Bedós i masos a Sils i Vidreres	b Torre Cartellà (Maçanet de la Selva)
4 Mas Valldaniel (Vidreres)	c Monestir de Valldemaria (Maçanet de la Selva)
5 Fonts/Sant Daniel (Sant Antoni de Calonge)	d Castell de Vila-romà (Palamós)
6 Fitor (Forallac)	e Fenals (Castell-Platja d'Aro)
	f Monestir Collet (Sant Antoni de Calonge)
	g Port de Palamós
	h Illes Formigues
	i Llabià (Fontanilles)
	j Torroella de Montgrí

Fig. 1. Els cavallers Bedós a la Selva i al Baix Empordà en els segles XIII i XIV.

ode de temps es poden comprovar els resultats. Estudia la composició, l'estructura, la morfologia i l'evolució de la Terra, particularment de les seves parts accessibles a l'observació.

Cada mapa geològic, segons el territori estudiat i els criteris dels seus autors, té diferents codis o trames per a la classificació geològica dels terrenys,³ però també cada escala permet detallar més o menys la corresponent classificació geològica. Per exemple, el *Mapa Geològic de Calonge*⁴ a escala 1:10.000 permet classificar geològicament els terrenys amb més trames que no pas el *Mapa Geològic de Catalunya*⁵ a escala 1:250.000. Malgrat això, aquest darrer té avantatges per fer comparacions geològiques a grans trets entre territoris relativament allunyats (en el nostre cas, fons de diverses valls fluvials que recorren a l'estany de Sils,⁶ amb la vall de Calonge i els antics aiguamolls del Pla de Sant Antoni). En efecte, el *Mapa Geològic de Catalunya* els dona la mateixa clau i trama, fruit d'haver prescindit de petites illes d'altres materials, quedant dins d'una mateixa classificació geològica en l'àmbit català en oblidar detalls.

2.2. POSSIBLE EXTENSIÓ DEL TERRITORI BEDÓS, A LA SELVA

L'actual terme municipal de Vilobí d'Onyar, Salitja i Sant Dalmai té una composició geològica heterogènia. Destaquem al nord la Crosa de Sant Dalmai,⁷ el cràter d'explosió més gran de la península Ibèrica, on existiria un estanyol si no es buidessin les aigües plujanes cap a l'Onyar (conca del Ter) amb unes conduccions anomenades la Mina Vella i la Mina Nova; i al sud un petit territori que hidrològicament escorre les seves aigües plujanes en direcció dels voltants de l'estany de Sils (conca de la Tordera). Doncs bé, en

3. BACH PLAZA, Joan i BRUSI BELMONTE, David (1994). *Estructura del globus terraquí*, dins del volum 1 de *Geografia Universal*, Barcelona, Editorial 92, p. 212 i 213, sobre els materials (les roques i el cicle petrogenètic).

4. PALLÍ BUXÓ, Lluís i ROQUÉ PAU, Carles (1992). *Mapa Geològic de Calonge*, a escala 1:10.000. Editat per la Unitat de Geologia de la Universitat de Girona.

5. *Mapa Geològic de Catalunya*, a escala 1:250.000, Barcelona, Institut Cartogràfic de Catalunya, 1989.

6. PALLÍ BUXÓ, Lluís i ROQUÉ PAU, Carles (2009). *El patrimoni geològic de les terres gironines: 300 elements singulars*. Universitat de Girona, p. 372, esquema geològic de la Selva i p. 411, sobre l'estany de Sils, situat a la zona on conflueixen els cursos del Reclar, de la Torderola i de les rieres de Santa Maria, de Vallcanera i de Pins.

7. BALL-LLOSERA POL, Lluís (2007). *El llibre de la Crosa*. Sant Dalmai, Pascual Editor, p. 8 i 9, pòrtic de la doctora en geologia Montse Vehí i p. 38-43, sobre la Mina Vella i la Mina Nova.

Fig. 2. Al nord-est de l'estany medieval de Sils, més extens que ara, hi hagué en el segle X un territori anomenat els Bedós, on en els segles XIII i XIV consten documentades possessions dels cavallers Bedós. A la fotografia, el mas Estany (Vilobí d'Onyar), topònim que tal vegada recorda aquell estany medieval.

aquest darrer sector de Vilobí d'Onyar hi ha el mas Estany⁸ (veïnat de Santa Margarida), que tenia una horta (avui abandonada) a la vora del rierol proper a la font del Frare. Ens preguntem si el nom de mas Estany recorda una anterior època en què al fons de la vall hi havia una llacuna, i si aquesta llavors estava integrada en l'estany de Sils.

A l'Europa alt medieval, les diferències entre els distints territoris eren grans, però les semblances també resultaven notables. La col·lecció *Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia* (un d'ells el de Girona⁹), constitueixen un primer intent de fer una reconstrucció gràfica del territori aprofitant la toponímia, font primordial quan hi ha menys documents, aproximant-nos on estaven els llocs poblats,

8. El primer tinent d'alcalde de Vilobí d'Onyar, Josep Borrell Mató, ens va facilitar plànols del municipi i ens va donar la informació oral que el seu pare de jove havia treballat en el mas Estany, i concretament a l'horta a la vora del rierol.

9. BOLÓS, Jordi i HURTADO, Víctor (2000). *Atles del comtat de Girona (785-993)*. Barcelona, Rafael Dalmau Editor. La imatge de la portada és de la vall de Calonge, la qual surt grafiada a la p. 29 i l'estany de Sils, a la p. 27.

els castells, les esglésies, alguns boscos, conreus, molins, camins, i també dominis de senyors laics i eclesiàstics.

El territori Bedocios (en català els Bedós), segons documents consultats per Josep Formiga, es trobava en el segle X a l'esmentada petita vessant del terme de Vilobí d'Onyar cap a l'estany de Sils, en aquella època molt més gran que ara, però el referit atlas col·loca Bedocios (969) a l'est del llavors estany de Sils, allà mateix on per cert tingueren els cavallers Bedós les seves possessions documentades en els segles XIII i XIV (Sils i Vidreres), dins les quals hi havia tan una torre de defensa¹⁰ com un rec, ambdós anomenats de Bedós. En una alta edat mitjana de continuïtats seculares que avui trobaríem estranyes, és possible plantejar la hipòtesi que els Bedós ja en el segle X tingueren possessions a l'entorn nord-est de l'estany de Sils, i que les conservessin fins als segles XIII i XIV; això seria compatible amb el fet que en el segle XII visquessin a Maçanet de la Selva. Aquesta hipòtesi sobre la continuïtat i major extensió del territori Bedós justificaria dir "de Bedós" a aquests cavallers.

2.3. EL NIVELL DEL MAR I LA POSICIÓ DE LA COSTA A SANT ANTONI DE CALONGE

Malgrat que el *Mapa Geològic de Catalunya* classifica amb la mateixa clau i trama, tant aquestes valls fluvials que recorren cap als voltants de l'estany de Sils, com el Pla de Sant Antoni de Calonge, hi ha una polèmica historiogràfica específica sobre aquest, consistent en la possible variació del nivell del mar i de la posició de la costa.¹¹

En efecte, en els manuals de geologia són clàssics dos casos, el del temple romà de Serapis, a Pozzuoli (prop de Nàpols), les columnes del qual emergiren de l'aigua l'any 1538, després d'haver-se enfonsat i d'haver estat submergides en el mar durant uns quants segles. També les platges del Maresme, al nord de Barcelona, que desapareixen a un ritme alarmant: de les antigues drassanes del Masnou, dels horts i explanades on es plantaven els envelats per les festes majors dels pobles de la costa, el poc que en queda s'ha conservat gràcies a l'escullera construïda per evitar que el mar engoleixi la via del tren.

10. FORMIGA BOSCH, Josep (2011). *Estudis refosos a Història de Vidreres*. Ajuntament de Vidreres, 183-185.

11. SOLÉ SABARÍS, Lluís (1994). *Oscilaciones del Mediterráneo español durante el Cuaternario*. Barcelona, CSIC, 1961, 9-11, parcialment transcrits en un requadre a la p. 322 del volum 1 de *Geografia Universal*, Barcelona, Editorial 92,.

En concret, Joan Botey¹² defensa que fa uns dos mil anys, en temps dels romans, a Palamós i a Sant Antoni el nivell del mar pujava uns cinc metres per sobre de l'actual, i per tant segons ell envaïa bona part del Pla de Sant Antoni de Calonge. En contrast, amb la finalitat de trobar pistes sobre antigues variacions del nivell del mar, la Unitat de Geologia de la Universitat de Girona¹³ ja havia explorat trams de la nostra costa (platja des Monestrí, cala de la Roca del Paller, platja de ses Torretes, cap Roig, platja de la Belladona), i en resum opinà que a començaments de l'era cristiana el nivell del mar se situava, segons els trams, uns decímetres per sobre i per sota del nivell del mar actual.

2.4. EL PAISATGE DE SANT ANTONI DE CALONGE COETANI ALS CAVALLERS BEDÓS

Amb tot, després de sengles converses amb Carles Roqué i amb Joan Botey, de les seves explicacions vam concloure que en tot cas, en els posteriors segles XIII i XIV, el nivell del mar a Sant Antoni de Calonge no devia ser massa diferent de l'actual, i que per aproximar-nos al paisatge d'aquella època, la dels cavallers Bedós, podem orientar-nos amb el *Mapa Geològic de Calonge* ajudats amb alguns pocs documents medievals estudiats, per esbossar una geografia històrica.

Així quan des de la platja de Sant Antoni hem travessat el Pla fins arribar a Calonge, imaginant-nos¹⁴ quin seria el paisatge dels segles XIII i XIV, ens hem fixat en els successius materials sedimentats, de diferents tipus a mesura que anem pujant. Com a primera observació, la major part de l'actual Sant Antoni està assentat sobre l'antiga vora del mar (principalment sorres), però en aquella baixa

12. BOTEY SERRA, Joan (2012). "La via romana de la Ganga dins el context empordanès d'aleshores". *Revista del Baix Empordà*, 37 (2012), especialment gràfic de la p. 46 i text de la p. 47.

13. ROQUÉ PAU, Carles i PALLÍ BUXÓ, Lluís (1996). "Sediments antics del litoral del Baix Empordà entre es Forn (Begur) i Vallpresona (Santa Cristina d'Aro)". *Estudis del Baix Empordà*, 15 (1996). Sant Feliu de Guíxols, resum a la p. 5 i esquema geològic de la vall de Calonge a la p. 10.

14. Malgrat les reminiscències que encara queden avui dia de l'edat mitjana, per fer-nos càrrec d'una època tan reculada vegeu SABATÉ CURULL, Flocel (2011). *Vivir y sentir en la Edad Media. El mundo visto con ojos medievales*. Madrid, Editorial Anaya, p. 128.

Fig. 3. Pla de Sant Antoni de Calonge, un dels indrets que fa segles fou aiguamolls.

edat mitjana no hi havien els edificis d'ara¹⁵, sinó una platja des de la qual es pescava, seguint les *Ordinacions de la Pesquera* de 1245, que citen un tal “Badós¹⁶ o Parella”. Més amunt de la carretera, en endinsar-nos en el Pla, els materials d'aquelles terres d'alt valor agrícola¹⁷ ens revelen una antiga maresma o aiguamolls; no tenim prou dades per afirmar si a la baixa edat mitjana formaven una sola llacuna o bé diverses basses; actualment observem aquí i allà pous i hortes. En el tercer espai, quan ens apropem a Calonge, les seves terres tal vegada ja es cultivaven a la baixa edat mitjana, ja que són dipòsits al·luvials, i ara hi veiem les primeres oliveres i vinyes de la vall. Com a darrera observació, encara hi ha torrents que vénen de la serralada del nord-est (Coma de Fonts i Sant Daniel, bona

15. LOAISA DALMAU, Esther, MOLLA CALLÍS, Joan i BADIAS MATA, Jaume. *La construcció naval sota el Collet en el segle XVIII*, conferència inèdita del 28 de setembre de 2012 en el Teatre Mundet dins les Jornades Europees del Patrimoni a Sant Antoni de Calonge, organitzades per l'Ateneu Popular. Es ressaltà que les primeres cases d'aquesta població sobre l'arenal s'aixecaren en aquest segle XVIII.

16. GARRIDO, Alfons, PÉREZ, Montse, ALEGRET, Joan Lluís i DARNACULLETA, Montserrat (2010). *Les Ordinacions de la pesquera de Calonge*. Palamós: Fundació Promediterrània, 2010, 122.

17. Protegides des del *Pla director territorial de l'Empordà*, aprovat pel govern el 3 d'octubre de 2006, i publicat en el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya del dia 20 següent.

part domini dels Bedós), que abans desguassaven a la maresma o aiguamolls, però des de la dessecació a l'edat moderna són els recs Madral i altres els que condueixen directament les seves aigües cap al mar.

2.5. L'ENDEGAMENT DEL PAISATGE AGRARI

Vingué condicionat per les circumstàncies històriques del segle XIII. L'empenta demogràfica fou un dels factors de l'expansió mediterrània, i també explica que a l'interior de Catalunya continuï l'augment de terres cultivades i pastures. S'intenten dessecaments i drenatges¹⁸ prop de llacunes i aiguamolls. Josep Matas a la cronologia de la seva obra *Els estanys eixuts*¹⁹ resumeix: “1247. S'han acabat dessecacions practicades a la zona de l'estany de Sils”, però només afectaren algunes vores, sense aconseguir-ne una dessecació total. Aquell any els cavallers Bedós tenien possessions al nord-est de l'estany de Sils i ja havien arribat a Sant Antoni de Calonge, on a sota de les seves possessions (a la serralada de Coma de Fonts i Sant Daniel, vegeu §4.1) hi havia els aiguamolls del Pla, que cita com a ubicació d'alguna finca un capbreu posterior del senyoriu de Bedós (a l'edat moderna).

Aquestes noves peces de terra cultiva o per pastures, aconseguides artificant erms o boscos, o bé dessecant totalment o parcialment estanys o aiguamolls, reberen el nom de novals,²⁰ i sembla que dins dels primers quaranta anys tenien reduccions de delmes i altres prestacions, per així estimular l'ampliació de conreus i pastures.

Avui dia la tendència sobre els aiguamolls sol ser la contrària, i alguns han estat oficialment protegits amb projectes per gestionar-los. Si nosaltres hem comparat els històrics aiguamolls del Pla de Sant Antoni de Calonge amb l'estany de Sils ha estat per raó

18. BARBAZA, Yvette (1988). *El paisatge humà de la Costa Brava*, volum I. Barcelona, Edicions 62, de 274 a 280, sobre artigues, dessecaments i drenatges, i els progressos tècnics i utilització del sòl.

19. MATAS BALAGUER, Josep (1986). *Els estanys eixuts*. Col·lecció *Quaderns de la Revista de Girona*, núm. 7, p. 6-7 i 26-31, sobre l'estany de Sils i p. 82-83, sobre oficis artesanals aprofitant les plantes de les vores dels estanys.

20. MALLORQUÍ GARCIA, Elvís (2011). *El llibre verd del Bisbe de Girona (1362-1371)*. Diputació de Girona, 150-155 sobre els novals. En el mapa 23 (p. 153), assenyala en gris clar terrenys de Sils i de Vidreres objecte de “delmes de conreus en estanys dessecats”. Pel que fa a la distribució del delme de la parròquia de Sant Martí de Calonge, p. 280 i 281.

del vincle que suposen els cavallers Bedós, però sense oblidar la proximitat geogràfica del Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter,²¹ que comprèn territoris protegits que formen part del municipi de l'Escala, a la comarca de l'Alt Empordà, i dels municipis de Torroella de Montgrí, Pals, Bellcaire d'Empordà, Palau-sator, Ullà, Fontanilles i Gualta, a la nostra comarca del Baix Empordà, i també els espais marins adjacents a la costa del Montgrí i a l'entorn de les illes Medes.

3. LA FAMÍLIA BEDÓS, AMB POSSESSIONS A CALDES DE MALAVELLA, SILS, VIDRERES I SANT ANTONI DE CALONGE (SEGLES XII A XIV)

3.1. ORIGEN MILITAR DELS CAVALLERS

Recordem que a partir del segle XI, a l'Europa occidental s'instal·là com a sistema polític i social el feudalisme. Sorgí de la gran propietat rural, privatització del poder local, construcció de castells per als senyors, amb prepotent autoritat sobre la població. Amb ulls i llenguatge del segle XXI, diríem que els militars de menys graduació d'aquella època foren els cavallers²² i els membres d'ordes religioses militars, com per exemple els templers.

Els senyors feudals (comtes, bisbes, nobles, monestirs, etc.) van decidir els destins de la comarca del Baix Empordà en els segles XI i XII, però ells sols no ho haurien pogut fer: els calia assegurar una colla de guerrers que havien d'extreure de la pagesia les rendes necessàries per satisfer les seves necessitats. En realitat, l'autèntica força dels grans senyors de l'època provenia del control del major nombre possible de cavallers²³ i soldats, que, tot i ser probablement fills i néts de pagesos, van aconseguir fer-se un lloc dintre del grup de privilegiats, després d'especialitzar-se en el maneig de les armes i de posar-se al servei d'algun senyor.

21. Llei 15/2010, del 28 de maig, de declaració del *Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter*, de dues reserves naturals parcials i d'una reserva natural integral, publicada en el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya del 3 de juny de 2010. Vegeu *Aiguamolls del Baix Ter*, col·lecció *Papers del Montgrí*, núm. 23, Torroella de Montgrí, Can Quintana Centre Cultural de la Mediterrània, 2004.

22. CAIRNS, Trevor (1992). *Caballeros medievales*. Cambridge University Press, versió castellana (1994), Madrid, Ediciones Akal.

23. MALLORQUÍ GARCÍA, Elvis i SOLDEVILA TEMPORAL, Xavier (2006). Dins *Història del Baix Empordà*, Diputació de Girona, 205-208.

3.2. ELS CAVALLERS EN EL CONJUNT DE LA PARRÒQUIA DE CALONGE

La majoria de parròquies del bisbat de Girona s'establiren en els segles X i XI.²⁴ Simplificant, el delme era un tribut en espècie, equivalent a la dècima part dels productes de la terra i dels ramats, que els pagesos pagaven a l'Església per mantenir els sacerdots i el culte, però els senyors feudals (també els cavallers) s'apropriaren de determinades parts dels delmes.

Pere Caner divulgà el cens de 1378, que assenyalà a Calonge 103 focs, dels quals 47 eren domini de cavallers.²⁵ Traduint-ho a conceptes estadístics d'avui dia, a finals del segle XIV en el territori de la parròquia de Sant Martí de Calonge hi havia en total 103 cases habitades (amb focs), algunes en el poble i altres eren masies escampades, de les quals 47 pagaven rendes a l'estament militar (cavallers), mantingut segons això pel voltant del 45% de les famílies de la localitat.

Caldria continuar la recerca per localitzar nissagues de cavallers amb presència o amb percepció de rendes en el territori de la parròquia de Calonge en aquells segles XII-XIV, però ja podem avançar-ne sis i una ovella negra:

a) Bernat del Puig,²⁶ cavaller calongí segons document de l'any 1228, que dona també notícia que la parròquia de Sant Martí de Calonge estava dividida en quatre districtes, cada un amb el seu sacerdot, un districte a cura del mateix sagristà (prescindint de matisos, avui diríem rector), i els altres tres sacerdots eren el domer de Rifred, el domer dels Vilars i el domer de Fonts, qui tenia cura dels cristians que residien en els dominis dels cavallers Bedós. Queda per veure si les restes humanes descobertes per Albert Vilar darrera de l'antiga torre de defensa, avui restes de l'ermita de Sant Daniel,

24. MALLORQUÍ GARCIA, Elvis (2011). *Parròquia i societat rural al Bisbat de Girona, segles XIII-XIV*. Barcelona: Fundació Noguera, a la p. 483 l'evolució cronològica de les parròquies i de les comunitats rurals entre els anys 800-1400, està resumida en la figura 17. Hi ha notícies de la parròquia de Sant Martí de Calonge en documents datats en els anys 945, 1019, 1279-1280, 1314, 1315, 1329, 1362, 1364 i 1368 (p. 541). Com a exemple de control de la classe dominant pels reis cita el cavaller calongí Guillem de Riera (p.119).

25. CANER ESTRANY, Pere (1954). "Desplazamientos y crecimiento del casco urbano calongense". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 9 (1954), p. 247-264.

26. AYMAR RAGOLTA, Jaume (1981). "L'església parroquial de Sant Martí de Calonge". *Estudis del Baix Empordà*, 1 (1981), p. 14-17 sobre l'església al segle XIV.

Fig. 4. Vista aèria de les restes de l'ermita de Sant Daniel i entorn urbanitzat (Institut Cartogràfic de Catalunya). On assenjala la nostra fletxa, s'han localitzat restes humanes, però encara no se sap si provenen d'un antic cementiri.

provenen o no d'un hipotètic cementiri²⁷ medieval de la Doma de Fonts.

b) Arnau de Ribera, també cavaller calongí, qui el 8 de juny de 1285 rebé, juntament amb el cavaller Bernat de Bedós, l'encàrrec de defensar el port reial i la vila de Palamós (vegeu annex 2), on després el rei Pere II donà a Arnau de Ribera en feu el castell de Sant Esteve de Mar.²⁸ Per la seva part, Elvis Mallorquí en *El llibre verd del Bisbe de Girona (1362-1371)*, regest número 90, d'aquesta nissaga troba el cavaller Galzeran de Ribera, qui obtenia una part menor del delme de la parròquia de Sant Martí de Calonge, i cobrava un cens sobre el delme dels peixos.

c) Ramon de Cortada,²⁹ cavaller, qui el 1294 comprà un quart del delme de la parròquia de Calonge a Elisenda, vídua del cavaller

27. L'Ateneu Popular participà a l'Ajuntament de Calonge el 8 de juliol de 2010 que l'historiador i periodista Albert Vilar Massó informà a l'entitat de l'existència d'uns possibles enterraments junt amb altres restes arqueològiques, en un tram concret del marge de ponent del carrer de la Girgola, darrera de l'ermita de Sant Daniel. L'Ateneu Popular concloïa que una prospecció arqueològica en aquest indret de propietat municipal ajudaria a aclarir la història del veïnat i realçaria el seu patrimoni.

28. TRIJUEQUE FONALLERAS, Pere (2003). *Els senyorius feudals de la batllia de Palamós*, col·lecció *Guspines*, núm. 14, Palamós, 31. En el mateix sentit MARTÍN ROIG, Gabriel. *El castell de Sant Esteve de la Fosca*, dins la *Revista del Baix Empordà*, núm. 40, Palamós, març de 2013, 23-32, amb una reconstrucció hipotètica de l'aspecte que tenia el castell en el segle XIII a la p. 27.

29. Arxiu Diocesà de Girona, ref. llibre G-6 f. 43rv.

Galceran de Cartellà. Els Cortada conservaven a Calonge dominis directes a l'edat moderna.³⁰

d) Simó de Trilla, cavaller, per bé que residia a Calonge a finals del segle XIII i principis del XIV, havia aconseguit la diversificació de les seves rendes, provinents de diverses poblacions del Baix Empordà i de la Selva.

e) Arnau de Canet, cavaller de Canet de Mar,³¹ qui cobrava bona part del delme de la parròquia de Sant Martí de Calonge, segons *El llibre verd del Bisbe de Girona (1362-1371)*.

f) L'any 1217, el rei Jaume I demanà a Ramon de Palau, senyor de Monells, que prengués el cavaller Guillem de Riera i altres malfactors que residien a la casa forta de Riera, a Calonge, per tal d'acabar amb els danys que practicaven en aquell sector.

I amb més detall a continuació parlem d'allò que succeí a Sant Antoni.

3.3. CAVALLERS A SANT ANTONI DE CALONGE: ELS SANTVICENÇ I ELS BEDÓS

El document de 10 de maig de 1293 (annex 4) esmenta un feu anomenat de Fonts (parròquia de Calonge), que es té per Berenguer de Santvicenç (o Sant Vicenç en altres fons³²), qui residia a Cabrera de Mar. Per tant, abans de 1245 els Santvicenç posseïren Fonts, que concediren en feu als cavallers Bedós. Aquests d'on provenien?

L'historiador de Vidreres Josep Formiga Bosch, amb la modesta aportació de nosaltres dos, ha investigat aquesta nissaga de cavallers Bedós i ha elaborat un article publicat a *Quaderns de la Selva* 2012. La família Bedós, oriünda de Maçanet de la Selva,³³ s'ha trobat documentada entre els segles XII i XIV, a finals del segle

30. Arxiu de la Corona d'Aragó, secció "Monacals", sèrie Monestir de Sant Feliu de Guíxols, sig. n. 1583, manual del segles XVI-XVII a partir del foli 101, notes sobre Calonge, una d'elles llistant divuit senyors alodials de l'època, el penúltim el capbreu de Cortada.

31. En relació a la capella de Santa Florentina, de Canet de Mar, Arnau de Canet (fill del cavaller Ferrer de Canet) surt documentat l'any 1350 (Arxiu Diocesà de Girona, ref. llibre U-15 f. 179v-180). El març de 2011, Xavier Mas Gibert, president del Centre d'Estudis Canetencs, ens donà també altres informacions sobre aquesta nissaga Canet.

32. MODOLELL, Josep M (1993). *Cabrera de Mar. Castell de Sant Vicenç o de Burriac. Síntesi històrica*. Argentona: l'Aixemador Edicions, 1993, 127.

33. PONS GURI, Josep Maria (1989). *Recull d'estudis d'Història Jurídica Catalana*, volum III. Barcelona: Fundació Noguera, 1989, nota 4 al peu de la p. 148.

Fig. 5. Dins de l'antic territori dels cavallers Bedós, a Coma de Fonts, paratge protegit pel PEIN de les Gavarres, el mas Radó (abans mas Resador) segueix cultivant de manera tradicional.

XIII posseïen la torre de Bedós, situada entre Sils³⁴ i Vidreres;³⁵ la possessió de les Fonts a Calonge, que tenien en feu per Berenguer de Santvicenç, i el castell de Malavella,³⁶ que tenien en feu pel rei d'Aragó. D'aquesta manera, els seus dominis estaven repartits entre el Baix Empordà i la Selva.

En aquell mateix article, Josep Formiga comenta que a Vilobí d'Onyar existí un territori anomenat Bedós (vegeu §2.4) i també dóna notícia del templer Arnau de Bedós, però sobretot ofereix dos arbres genealògics, el dels cavallers medievals Bedós i el de la nissaga Cruïlles-Perella, que a finals del segle XIV consta tenia les possessions, feus i delmes que fins llavors havien tingut a la comarca de la Selva els Bedós, els quals continuaren només amb els seus dominis a Sant Antoni de Calonge.

34. COSTA FERNÁNDEZ, Lluís (2007). *Visions. Sils*. Editorial La Trona i Ajuntament de Sils, 10.

35. FORMIGA BOSCH, Josep (2012). *Vidreres*. Girona: Diputació de Girona, 2012. 96 p. (Col·lecció *Quaderns de la Revista de Girona*, 162), p. 23.

36. El Castell de Malavella es troba situat en el terme municipal de Caldes de Malavella, a uns 2,5 quilòmetres al sud del nucli de Caldes de Malavella i a uns 2,5 quilòmetres al nord-est d'on hi hagué la torre de Bedós (Sils-Vidreres).

En la nombrosa documentació manejada i bibliografia consultada, hem trobat el cognom familiar principalment en tres formes catalanes: Bedoç, Bedós i Badós. Seguint el Diccionari Alcover-Moll, en aquest article utilitzem Bedós, tot i que aquests erudits no coneixien la branca selvatana del llinatge, després instal·lada a Sant Antoni de Calonge, objecte del present estudi.

Sembla que Arnau de Bedós, nascut abans de 1197 i mort després de 1246, fou el primer cavaller de la nissaga que tingué un senyoriu seu a Fonts (Sant Antoni de Calonge) cedit en feu per Berenguer de Santvicenç (Castell de Burriac a Cabrera de Mar), perquè les *Ordinacions* de 1245 sobre la pesca propera a la platja de Sant Antoni de Calonge citen un tal “Badós o Parella”, com hem dit (vegeu §2.4), i en canvi no hem localitzat en el text cap Santvicenç.

Amb posterioritat, les quatre successives generacions de cavallers Bedós foren Bernat (documentat entre 1268 i 1284, casat amb Cília), Bernat fill (documentat entre 1277 i 1321, casat amb Prous), Bernat Ramon (documentat entre 1320 i 1338, casat amb Brunisenda) i Pere Arnau (documentat el 1338).

4. ELS CAVALLERS BEDÓS PARTICIPAREN EN L'EXPANSIÓ MEDITERRÀNIA DELS SEGLES XIII I XIV

4.1. EL COLLET, SANT DANIEL I COMA DE FONTS, BRESSOL DE SANT ANTONI

En efecte, els Bedós es van dirigir cap a la costa, i a finals del segle XIV només conservaren el seu feu en el territori que avui pertany a Sant Antoni de Calonge. Es relacionaren amb altres nissagues que participaren en la conquesta de Mallorca, Menorca i Eivissa³⁷ (segle XIII), cas dels Torroella³⁸ o Santa Eugènia, o que s'hi establiren, com els Oliver, avantpassats de Prous. Per cert, consta un Bedós l'any 1294 a Eivissa.³⁹

37. *Atles d'història de Catalunya*, volum 12 de *Geografia Universal*, Barcelona, Edicions 62, 2004, p. 90 i 91, sobre la conquesta de Mallorca i Eivissa, amb gràfics dels seus repartiments.

38. NEGRE PASTELL, Pelai (1966). *Documentos relacionados con Mallorca, otorgados por personalidades de tierras gerundenses. Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, Girona, 213-260.

39. COROMINES, Joan (2001). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, volum X. Barcelona: Curial Edicions, 2001, 5.

Fig. 6. Integraren el territori dels cavallers Bedós, al sud, bona part de les terres i boscos del mas Sant Daniel (avui mas Falet). Fotografia obtinguda als voltants de 1960 per Josep Lluís Serra Bech.

Els documents annexes ens parlen: “dels seus masos i masoveries de la parròquia de Calonge” (annex 1); “de l’honor de Fonts, que radica a la parròquia de Calonge, amb tots els seus rèdits, masos, persones, pertinences i drets” (annex 3), i “del feu anomenat de Fonts, que té a la parròquia de Calonge per Berenguer de Santvicenç” (annex 4).

A l’època medieval a Calonge, municipi avui del Baix Empordà, fronterer amb la Selva històrica⁴⁰ (a l’oest llinda amb Romanyà de la Selva), hi hagueren diversos dominis feudals,⁴¹ dos d’ells a l’actual Sant Antoni: monestir de monges benedictines de Santa Maria del

40. LOAISA, Esther, MOLLA, Joan i MORÉ, David (2009). “Dos cents cinquanta anys d’ets i uts de l’Hospital de Pobres de la Vila de Tossa: un vincle entre Tossa i Calonge”. *Quaderns de la Selva*, 21, (2009), p. 270-271.

41. MOLLA CALLÍS, Joan i LOAISA DALMAU, Esther. *L’origen del nucli medieval de Calonge fou la Celleria i no el Castell*, dins de les actes del II Seminari d’Estudis Medievals d’Hostalric (18-19 de novembre de 2010), editades per l’Ajuntament l’any 2011, p. 73 i 74, on es llisten els set senyors aloers (alguns forans) fins ara detectats a la baixa edat mitjana, essent discontinus els territoris dels seus respectius dominis directes. Al Collet, Sant Daniel i Coma de Fonts, Monestir de Santa Maria del Mar, senyoriu de Bedós i també béns del monestir de Sant Feliu de Guíxols. A Calonge, béns de la Pabordia de Juliol de la Catedral de Girona i de la Casa de Cruïlles. Al descampat, a més dels anteriors, el senyoriu de Massanet i béns de l’Almoïna del Pa de la Seu de Girona.

Mar⁴² (o del Collet) i el dels cavallers Bedós, a la carena de Sant Daniel i Coma de Fonts, tocant amb els termes de Palamós i de Vila-romà (avui Sant Joan de Palamós), molt a prop del seu Castell.

Cal advertir que aquell medieval honor (o latifundi) de Fonts, conjunt de masos disseminats, no coincideix amb l'actual veïnat de les Fonts, tal com el delimità Pere Caner.⁴³ Quan els documents annexes ens parlen de Fonts es refereixen a un territori integrat per l'actual Coma de Fonts (només la part nord-est del veïnat de Fonts) i Sant Daniel, incloent-hi el puig ses Forques.⁴⁴

Comprovant els noms de masos relacionats en les escriptures de successius segles per nosaltres consultades, referents al conjunt de finques del senyoriu de Bedós, dins de la parròquia de Sant Martí de Calonge, arribem a la conclusió que encara que els documents medievals parlen de Fonts, totes aquestes finques estaven situades al vessant de ponent de la carena avui coneguda com a Coma de Fonts i Sant Daniel, i eren o bé masos que pertanyien al senyoriu de Bedós (alguns d'ells consten derruïts a l'edat moderna), o bé peces separades dels masos, o bé també peces situades en aquests dos paratges però de masos una mica allunyats, els quals no pertanyien al senyoriu de Bedós. En resum, aquest tenia dominis de sud a nord entre el mas Sant Daniel⁴⁵ (avui mas Falet) i el mas Niell (avui mas Baraca).

S'ha defensat la hipòtesi que l'actual ermita de Sant Daniel fou la medieval torre de defensa⁴⁶ dels cavallers Bedós, reaprofitada per esglesiola en el segle XVI, cosa que lliga en un paratge on consten altres finques del seu domini directe. Hi ha freqüents casos de torres de defensa medievals posteriorment integrades en masies o bé amb

42. SAMSÓ, Rosalia (2003). "Vincles del monestir de Santa Maria del Mar de Calonge amb el de Sant Daniel de Girona". *Estudis del Baix Empordà*, 22 (2003), p. 123 i 124. Cita quatre documents, del 1281, del 1282, del 1308 i del 1314, de sengles finques posseïdes pel monestir de Santa Maria del Mar, però salvant la directa senyoria del cavaller Bernat de Bedós.

43. CANER ESTRANY, Pere (1984). *La terra i l'esperit. Guia literària de la vall de Calonge*. Centre d'Estudis Calongins Colònic, Calonge, p. 23-26, itinerari pel veïnat de les Fonts.

44. MOLLA CALLÍS, Joan i LOAISA DALMAU, Esther (2008). "Puig ses Forques 1958 (Sant Antoni de Calonge)". *Estudis del Baix Empordà*, 27, p. 307-312, sobre el 50 aniversari de la urbanització Puig ses Forques, primera de Sant Antoni; p. 303-307, sobre el topònim Sant Daniel, aplicat a l'ermita, l'aldea i un mas, i p. 299-303, sobre possibles execucions de penes de mort al puig ses Forques.

45. Arxiu Històric de Girona, Fons notarial de Palamós, 1863, volum Pa 464, folis 269-283.

46. BADIA HOMS, Joan (1977). *L'arquitectura medieval de l'Empordà*. Diputació Provincial de Girona, 131.

Fig. 7. Vista del darrera de la probable torre medieval de defensa dels cavallers Bedós, reaprofitada com a absis de l'ermita de Sant Daniel.

usos agraris, per exemple dues a la Vall⁴⁷ (Verges). Pel que fa als masos, sobta que a Verges⁴⁸ gairebé tots estiguessin concentrats dins la muralla medieval, perquè a la nostra comarca per regla general els masos medievals estaven isolats (poblament dispers), com era el cas dels que depenien dels cavallers Bedós.

Fou sempre reduït el nombre de religioses que professaren en els monestirs femenins medievals d'àmbit rural. En el Baix Empordà tenim notícies del de Santa Coloma de Matella, a Serra de Daró, prop de Sant Iscle d'Empordà, que funcionà entre 1314 i 1363. De

47. *Bella pedra vella*, coedició de la Generalitat de Catalunya i de la Diputació de Girona, 1995, quinze anys de restauració de béns culturals a les comarques gironines, p. 194, la capella de Sant Pere de la Vall. A l'Arxiu Diocesà de Girona, consta que el 1362 els confreres dotaren un benefici a favor del seu clergue (ref. llibre D-10, f 73-74).

48. VEGA FERRER, Salvador (2006). *L'antic castell de Verges (segles XII-XIX)*. Dins Miscel·lània Lluís Esteva, *Institut d'Estudis del Baix Empordà*, núm. 25, Sant Feliu de Guíxols, p. 35-39, resumint el passat de Verges a l'edat mitjana, interessant per contrastar similituds i diferències entre aquell Verges fluvial i el territori dels cavallers Bedós a Fonts (Sant Antoni de Calonge), influït per la Mediterrània.

Fig. 8. Una de les torres de defensa a la Vall (Verges), reaprofitada com a masia.

major durada fou el monestir de Santa Maria del Mar,⁴⁹ al Collet de Sant Antoni, ja documentat el 1238, on el 1391 eren cinc monges, inclosa la priora. Des de mitjan segle XV fins a mitjan segle XIX la priora de Santa Maria del Mar visqué com una monja més en el monestir de Sant Daniel de Girona, fundat entre 1015 i 1018.

Entre 1281 i 1314, la corresponent priora de Santa Maria del Mar va tenir recursos econòmics per fer successives compres de peces de terra properes al seu monestir,⁵⁰ una d'elles directament al veí i cavaller Bernat de Bedós (dues feixes del Camp Litran, el maig de 1282).

La major part de l'actual poble de Sant Antoni està assentat des del segle XVIII sobre l'antic arenal del mar (vegeu §2.4), i s'ha su-

49. Registre de la Propietat de Palamós, finca 1237 del terme municipal de Calonge, sort primera, tom 204, foli 178 i següents, on consta inscrit l'any 1869 el mas de Santa Maria del Mar, de Sant Antoni, amb la seva capella, i una extensió de terres de conreu, bosc i erm, aproximadament en total d'unes seixanta-una vessanes, equivalents a tretze hectàrees i escaig. A causa del pas dels segles, amb probables compravendes i altres alteracions de superfície, de cap manera es pot afirmar que aquesta extensió fos la que tenia el monestir de Santa Maria del Mar en el segle XIV.

50. Portal d'Arxius Estatals. Secció Noblesa de l'Arxiu Històric Nacional, fons dels marquesos de Toca. TOCA, C.1, D.7

posat que aquest topònim⁵¹ prové de l'altar lateral dedicat a Sant Antoni el 1360 dins la capella del monestir de Santa Maria del Mar. Afegim que hem localitzat posterior documentació que utilitza successivament el topònim Sant Antoni com a nom de la contrada, d'un determinat mas⁵² o d'un carrer.

4.2. LA MÍTICA VICTÒRIA NAVAL DE LES ILLES FORMIGUES

La navegació catalana a la Mediterrània dels segles XIII i XIV és un fet de la nostra història nacional prou conegut de tothom. Cal rebatre la creença popular que en aquella època no hi havia quasi navegació pels perills de corsaris i pirates.⁵³ El port reial de Palamós no fou fundat fins 1279, a l'extrem est de la badia. Els cavallers Bedós tenien dominis amb sortida a la mar pel port⁵⁴ que devia funcionar al centre de la badia, avui Sant Antoni (port documentat des del segle XV⁵⁵).

L'any 1285 es va produir la invasió de Catalunya per part dels francesos, que entraren per l'Empordà. En organitzar la resistència a la invasió, el rei Pere II el Gran comptava en aquesta comarca amb els ports de Sant Feliu de Guíxols i de Palamós. El 8 de juny, el rei encomanà especialment la custòdia de la vila de Palamós als cavallers Arnau de Ribera, calongí, i Bernat de Bedós, que s'unirien als del sometent de Palafrugell i d'altres llocs

51. ALAVEDRA INVERS, Salvador. *Apunts d'Història de Sant Antoni de Calonge*, publicats en tres parts, programes de la Festa Major de Sant Antoni dels anys 1988, 1989 i 1990; aquesta darrera part ocupa onze pàgines, totes elles dedicades al tema del nom de Sant Antoni.

52. Registre de la Propietat de Palamós, finca 2144 del terme municipal de Calonge, sort primera, tom 519, folis 179 i següents, on consta inscrit l'any 1883 el mas Sant Antoni amb les seves terres; des de la masia, anant cap a ponent, s'enllaçava amb el carrer Sant Antoni.

53. ZUCCHITELLO, Mario. *El poblament de la Costa Brava a l'època medieval*, conferència 23/9/2011 en ocasió de les Jornades Europees de Patrimoni a Sant Antoni.

54. Jornades d'Història Medieval, Lloret de Mar, 15, 16 i 17 de febrer del 2002. PALOU MIQUEL, Hug, conferència inèdita *La costa de Girona. Aproximació a les condicions d'ús i aprofitament del mar litoral i la platja*. Entre els ports medievals cità el de Sant Antoni de Calonge.

55. ZUCCHITELLO, Mario (1982). *El comerç marítim de Tossa a través del port barceloní (1357-1553)*, Ajuntament de Tossa, cita mercaderies sortides del port de Sant Antoni de Calonge l'any 1442 (p. 88) i l'any 1458 (p. 72).

per tal de defensar el port reial de Palamós⁵⁶ (annex 2). La ciutat de Girona fou assetjada del juny al setembre, en què va caure en mans franceses. En canvi, l'esquadra francesa fou vençuda per Roger de Llúria a les illes Formigues i la resta, desfeta a la badia de Roses. L'exèrcit francès, sense avituallament, va haver d'emprendre la retirada, durant la qual la reraguarda fou delmada al coll de Panissars. El rei francès, Felip III l'Ardit, malalt, va morir a Perpinyà l'octubre de 1285.

4.3. LA LLEGENDA SOBRE EL NAIXEMENT D'ELISENDA DE MONTCADA

Malgrat aquests coneguts fets històrics i que el senyoriu de Bedós a Sant Antoni de Calonge arriba fins al segle XIX,⁵⁷ el record dels Bedós s'ha perdut; així, persones que ara habiten en masos del que fou el seu domini els desconeixen. En canvi, s'ha conservat molt viva la llegenda sobre el naixement d'Elisenda de Montcada a la contrada (als voltants de l'any 1292), que, casada amb el vidu Jaume II, fou reina d'Aragó (1322-27); un personatge d'aquesta llegenda és el senyor del fantasiós castell de Sant Daniel,⁵⁸ però al qual se li atribueix un cognom diferent dels Bedós.

Tots sabem que una llegenda és una narració popular d'esdeveniments sovint amb un fons històric real però transformat per la tradició. Formen part del patrimoni immaterial de cada població.⁵⁹

La llegenda neix i es desenvolupa en el marc de la tradició oral i d'aquesta la recullen els escriptors elaborant-la artísticament. La narració fantàstica, que és la llegenda, sol mantenir un vincle cro-

56. COSTA, Maria-Mercè (1982). "Palamós medieval: aspecte de la defensa de la vila". *Estudis del Baix Empordà*, 1, (1982), 140. I Arxiu de la Corona d'Aragó, Cancelleria Reial, registre 56, foli 123v.

57. Surt mencionat en el Registre de la Propietat de Palamós en diverses finques de Calonge, entre d'altres el mas Niell (avui mas Baraca), finca 849 de Calonge, tom 3180, foli 105, i passes a toms anteriors, i el mas Radó, finca 999 de Calonge, tom 3037, foli 144, i passes a toms anteriors.

58. Una de les versions de la llegenda fou recollida a la novel·la històrica, escrita en castellà, de Torcuato TÁRRAGO, *Elisenda de Moncada*, coeditada l'any 1864 per Sociedad Editorial La Maravilla, de Barcelona, i Librería Española, de Madrid, amb 548 pàgines i 10 làmines.

59. *El Baix Empordà llegendari*, tema central de la *Revista del Baix Empordà*, núm. 35, Palamós, desembre 2011, p. 5-70, amb un conjunt d'articles. CORTADELLAS GRATACÓS, Xavier (2012). *El poble dels Centfocs. Llegendes de les Gavarres*, la Bisbal d'Empordà, edicions Sidillà, amb aquesta cita inicial: "veritats d'aquelles que s'expliquen i que no han passat mai" (Lluís Pla, conegut com en Lluís de la Deixesa).

¿Quién es, señora, el padre de vuestro hijo?

Fig. 9. Una de les il·lustracions de la novel·la històrica Elisenda de Moncada (editada el 1864), que fou escrita per Torcuato Tàrrago.

nològic o topogràfic amb la realitat del passat. Amb el romanticisme i la recerca d'inspiració en temes medievals, cultiven la llegenda literats del segle XIX, com fou l'andalús Torcuato Tàrrago Mateos (Guadix, 1822 – Madrid, 1889), periodista, escriptor i músic, autor de *Elisenda de Moncada*, entre altres novel·les històriques.

La llegenda del naixement d'Elisenda de Montcada està recollida en el pròleg d'aquesta novel·la. El relat comença situant-nos a Vila-romà (avui Sant Joan de Palamós, que no fou annexionat al municipi de Palamós fins al 1942). Recordem que el medieval castell de Vila-romà,⁶⁰ del qual es conserven unes restes, està situat al nord del terme municipal, al costat de l'ermita de Santa Maria de Belllloc, i ambdós propers pel sud-oest al paratge Coma de Fonts (Sant Antoni de Calonge).

Conta la llegenda que en el tombar del segle XIII al XIV, el senyor feudal d'aquell i altres territoris era el cavaller Roderic, i el seu botxí tenia per motiu Goliat. La noble Margarida de jove havia estat enamorada d'Hug de Montcada, de qui després es va dir que havia mort a Itàlia en l'esquadra de Roger de Llúria, notícia que va conduir al casament de Margarida amb Roderic. Dos anys després de la boda, sense fills, Roderic acudeix a un cèlebre astròleg de Girona, qui li diu que no en podrà tenir mai. Passat algun temps, sorpresa: Hug de Montcada tornava viu. Es donà la casualitat que poc després Margarida quedà embarassada, i Roderic gelós la tanca en el castell de Vila-romà, quan li faltava poc per al naixement de la criatura. En una tensa conversa entre marit i muller, ella nega cap adulteri, però ell ordena a Goliat que la decapiti i, creient Roderic que ella estava morta, se'n va del castell. Però Goliat l'havia amagat, raonant:

“... estaba en cinta ... en cinta; y nosotros los verdugos tenemos horror a cometer un crimen que está condenado por la ley ... Matar a la madre, bien; pero matar al hijo ... Esto era como ser un asesino ...”

El relat de la llegenda acaba amb la fugida de Margarida del castell de Vila-romà, l'acolliren a la seva cabanya de pescadors Armenгол i Ursulina, i allà naixé una nena, Elisenda. En una trobada casual i emotiva, Margarida li demana a Hug de Montcada que aculli com a filla adoptiva Elisenda, ell accepta i Margarida es retira per sempre en un monestir:

“.. la niña que había nacido en la cabaña de Armengol se llamó Elisenda de Moncada” (final del pròleg d'aquella novel·la històrica de 1864).

60. TRIJUEQUE FONALLERAS, Pere (1991). *Capbreu de la Mitra de Girona. Vila-romà i Vall-llobrega (1315)*, 208 pàgines inèdites. S'agraeix a l'autor haver-lo pogut consultar.

Passant de la llegenda a la història, aquesta encara no té aclarit on va néixer Elisenda de Montcada. La *Gran Enciclopèdia Catalana* assenjala amb interrogant el lloc del seu naixement i, segons l'arbre genealògic que publica, era filla de Pere II de Montcada i d'Elisenda de Pinós. La llarga novel·la històrica de Torcuato Tàrrago, que segueix al pròleg llegendari, està ambientada en aquella època de lluites entre senyors feudals i de la fi dels templers.⁶¹

4.4. DESEMBOCADURA DE LES GAVARRES AL MAR: PATRIMONI NATURAL I CULTURAL

Què en queda d'aquell paisatge que trepitjaren els cavallers Bedós? Des de 1992 Coma de Fonts forma part del Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), al massís de les Gavarres,⁶² que allà desemboca al mar a través de Sant Daniel i el Collet de Sant Antoni, on encara funciona un tram de corredor a la vegada biològic⁶³ (imprescindible per a la connectivitat entre els ecosistemes terrestres i marins), i de separació de trams urbanitzats en la façana marítima. Es tracta encara d'un petit paratge històric del nostre litoral, amb un paisatge únic i molt valuós, que esdevindria del tot anodí si el deixéssim desaparèixer a mans de l'expansió urbanitzadora.

Ja l'any 1978 Juli Esteban, amb sentit comú, afirmà que "és inacceptable que, a la Costa Brava, on el paisatge constitueix un dels seus components fonamentals, l'acció urbanitzadora es produeixi en la forma que resulta més perjudicial per al paisatge i també per a l'ecologia",⁶⁴ ja que el paisatge és un recurs patrimonial i turístic d'una vàlua excepcional, fruit de la societat i de la cultura de la gent que viu en aquest lloc, resultant essencial tant per al desenvolupa-

61. VILAR BONET, Maria (2000). *Els béns del Temple a la Corona d'Aragó en suprimirse l'orde (1300-1319)*. Barcelona: Fundació Noguera, tesi doctoral del 1950.

62. El *Pla espacial de delimitació definitiva i de protecció del medi natural i del paisatge de les Gavarres* l'aprovà el govern i es publicà en el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya del 17 de juliol de 2006.

63. *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Palamós. Avanç del Pla: Criteris, Objectius i Solucions Generals de Planejament*, Ajuntament de Palamós, febrer 2004, elaborat per l'empresa Enginyeria i Gestió d'Infraestructura S.L. (EGI), principalment els plànols O.01, on assenjala els corredors biològics i O.06, en què es proposa aplicar una política activa de recuperació d'aquests corredors, un dels quals afecta també el limítrof territori de Coma de Fonts, Sant Daniel i el Collet de Sant Antoni.

64. NOGUÉ FONT, Joan (2005). "La transformació del territori i del paisatge de la Costa Brava (1956-2003)". Dins *Debat Costa Brava*. Girona: Col·legi d'Arquitectes, 2005, p. 90 i 117, on cita Juli Esteban.

Fig. 10. Les Gavarres desembocant al mar pel Collet de Sant Antoni. Fotografia de Josep Soler Agustí des d'una barca.

ment del lleure com de la imprescindible activitat tradicional, per exemple la pagesia que perviu (mas Radó,⁶⁵ mas Baraca, etc.).

El Collet de Sant Antoni és el símbol històric del poble⁶⁶ (vil·la romana i monestir medieval), però tampoc no s'hauria d'oblidar el menhir i el dolmen de puig ses Forques (testimonis muts de quatre mil·lennis de vida humana a la contrada), ni l'ermita de Sant Daniel, ara en un estat d'abandó tan lamentable.

5. LA NOSTRA VISIÓ D'ALLÒ PACTAT EL MAIG DE 1293 ENTRE BERNAT DE BEDÓS I LA SEVA MULLER PROUS

No tots els autors coincideixen a assenyalar les successives etapes de la història del dret català.⁶⁷ Guillem Maria de Brocà⁶⁸ té en

65. MOLLA CALLÍS, Joan i BAUTISTA PARRA, Jordi (1998). "La vinya i el vi a la conca de la riera del Tinar (Calonge)". *Estudis del Baix Empordà*, 17 (1998), p. 206-211, sobre el mas Radó.

66. LOAISA DALMAU, Esther. *La cultura de masses es menja la cultura històrica*, Girona, *El Punt*, 18 de maig del 2005, article d'opinió a la p. 17, on, arran de la instal·lació de l'esfera de les cultures a Calonge, es reflexiona sobre l'efecte de la introducció de nous símbols i la seva repercussió negativa, a la llarga, sobre el futur de la memòria històrica.

67. Un resum de la formació del Dret Civil propi de Catalunya la trobem de la mà dels juristes PUIG FERRIOL, Lluís i ROCA TRIAS, Encarna (1984). *Fundamentos del Derecho Civil de Cataluña*, tom I. Barcelona: Editorial Bosch, especialment, p. 14-30 sobre la producció del dret en els segles XIII i XIV.

68. BROCÀ, Guillem Maria de (1918). *Historia del Derecho de Cataluña, especialmente del Civil, y Exposición de las Instituciones del Derecho civil del mismo territorio en relación con el Código civil de España y la Jurisprudencia*. Barcelona: Editores Herederos de Joan Gili, volum I, reeditat el 1985 per la Generalitat de Catalunya, p. 1 a 475; i, en concret, pels segles XIII-XVI, p. 254-404.

compte els precedents (dominacions romana i visigoda) i a continuació estudia cinc èpoques: la primera (o carolíngia i primers comtes catalans) des de la invasió àrab fins als voltants de 1035; la segona (implantació del feudalisme) des de Ramon Berenguer I fins cap a 1213; la tercera, sempre segons Brocà, comprèn la gran època de Catalunya, des de Jaume I el Conqueridor fins a les Corts de Montsó de 1599; la quarta abastaria l'ordenament jurídic català del segle XVII, compilat el 1704,⁶⁹ i la cinquena comprèn des del Decret de Nova Planta de Felip V (1716) al Codi Civil d'Espanya de 1889.

Les dues escriptures de 1293⁷⁰ pertanyen, per tant, als inicis de la tercera etapa, segons Brocà, i creiem que reflecteixen en aquell segle XIII el difícil equilibri entre el dret propi de Catalunya, en bona part feudal, i la gradual recepció⁷¹ del dret comú, sistema normatiu que lentament s'introdueix a tots els països de l'Europa occidental en la baixa edat mitjana, basat fonamentalment en l'antic dret romà, però amb certes matisacions influïdes per l'Església.⁷²

Bernat de Bedós, fill d'un altre Bernat, es devia casar cap al 1286 amb Prous, filla de Bernat Oliver, cavaller d'Eivissa. El 7 de setembre de 1286, el futur matrimoni va atorgar escriptura d'esponsalici davant Ramon Rabassa, notari públic d'Eivissa. Ara per ara no hem localitzat aquest document, però suposem que allò llavors pactat fou ratificat i executat en les tres escriptures de maig de 1293 (una primera de venda que no hem localitzat, i les altres dues en els annexos documentals 3 i 4). Veiem que no utilitzaren encara els capítols matrimonials, quasi desconeguts a la pràctica notarial de l'època⁷³, tot i que, en lloc d'aquestes quatre escriptures, haguessin

69. *Constitvions y altres drets de Cathalvnya*. Barcelona: Casa de Joan Pau Martí y Joseph Llopis, estampers, 1704, reeditades el 1985 per la Generalitat de Catalunya.

70. MOLLA CALLÍS, Joan i LOAISA DALMAU, Esther. *Un cas d'història del dret de família: escriptures 1293 entre el cavaller Bernat de Bedós i la seva muller Prous*. Comunicació al III Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric, 15 i 16 de novembre de 2012.

71. IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino (1993). *La creació del Dret*. Barcelona: Editorial Signo, volum II, p. 93 a 99.

72. MALDONADO, José. *Curso de Derecho canónico para juristas civiles. Parte general*. Facultat de Dret de la Universitat de Madrid, 1967, p. 345-399, sobre el Dret de l'Església a la baixa edat mitjana (o dret canònic clàssic), en especial p. 374-382 sobre el dret matrimonial canònic d'aquella època.

73. COROMINES Joan (1992). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial Edicions, 507, veu "capítol" (segle XIII): pactes que s'escriuen públicament com a base d'un matrimoni; després hi ha una cita del 1434. També l'historiador TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran (1999). *Diccionari d'història de Catalunya*. Barcelona: edicions 62, veu "capítols matrimonials", p. 183, en què es refereix a la pràctica notarial des del segle XIV.

Fig. 11. El mas Niell (avui mas Baraca) estava al nord del feu de Fonts (conjunt de masos), que fou entregat el 1293 pel cavaller Bernat de Bedós a la seva muller, Prous, però respectant l'usdefruit vitalici de Cília, mare de Bernat.

arribat al mateix resultat econòmic amb una sola de capítols abans de casar-se el 1286. Per cert, la introducció a la pràctica dels capítols matrimonials es degué produir paulatinament, perquè Pere III el 1351 en va regular aspectes amb la disposició *A foragitar fraus*.⁷⁴ Però no fou fins als posteriors segles XVII, XVIII i XIX quan se signaren un major nombre de capítols matrimonials a Catalunya.

Simplificant, en l'escriptura datada el 9 de maig de 1293 (annex 3) es va donar compliment a una anterior venda⁷⁵ de marit a muller (no tenim a la vista aquesta escriptura de venda ni sabem el preu

74. GASSIOT MAGRET, Josep (1962). *Comentarios a la compilación del Derecho Civil Especial de Cataluña*. Barcelona: Editorial Bosch, 1962, p. 19 i 20.

75. En llenguatge d'avui dia, pel contracte de compravenda un dels contractants (venedor) s'obliga a entregar una cosa determinada i l'altre (comprador) a pagar per ella un preu concret. Però no sempre simultàniament es pacta, s'entrega la cosa i es paga el preu (un exemple d'això són les compres en el mercat), ja que hi ha compravendes amb entrega posterior d'allò venut (cas de Bernat de Bedós), i també amb pagaments ajornats.

pagat⁷⁶ per Prous Oliver a Bernat de Bedós), però entre tot allò venut hi ha drets feudals⁷⁷, ja que fins i tot llegim que li ha venut persones i drets que li pertanyen arreu en feu, li lliura divuit homes i dues dones perquè li prestin homenatge, i consta que aquestes vint persones reconeixen ser pròpies i sòlides de Prous amb tota la seva descendència, i li fan homenatge de mans i boca.

En canvi, opinem que hi intervingué fonamentalment el dret de família medieval⁷⁸ quan l'endemà, el 10 de maig de 1293 (annex 4), Prous lliurà en dot⁷⁹ al seu marit Bernat la força de Bedós (a Sils i Vidreres). Bernat donà a Prous en concepte d'escreix tant el feu anomenat de Fonts (a Sant Antoni de Calonge, respectant l'assignació vitalícia que en té Cília, mare de Bernat), com el castell de Malavella (que té en feu pel rei d'Aragó). I correspondrà a Prous la meitat de les adquisicions i els guanys que Bernat realitzi i obtingui mentre visquin junts i de la seva cambra o dot.

En oferir aquest exemple de pactes matrimonials 1286-1293 entre famílies de cavallers de la Corona d'Aragó, dins un determinat àmbit geogràfic, social i cronològic, voldríem contribuir a separar el dret legalment vigent (o teòric) del dret viscut a la pràctica; certament aquesta (la pràctica) és allò més interessant des de l'òptica de la majoria d'historiadors, encara que també ho pot ser poder comprovar si es complien o es violaven les normes jurídiques.⁸⁰

76. En no constar en l'escriptura d'entrega de tot allò venut (annex 3), cap preu pagat per Prous a Bernat i altres circumstàncies, poden donar la impressió d'un alçament de béns de Bernat Bedós per esquivar creditors, posant tots els seus béns a nom de la seva muller, Prous; opinió d'alguns assistents al III Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric.

77. MIRAMBELL ABANCÓ, Antoni (1997). *Els censos en el dret civil de Catalunya: la qüestió de l'emfiteusi*. Barcelona: Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, p. 3 a 48, sobre la legislació feudal medieval, en què, segons aquest autor, hi hagué equiparació de regulació entre el feu i l'emfiteusi, però resumim altres posicions doctrinals. En semblant sentit, BORRELL MACIÀ, Antoni (1948). *Los censos enfiteúticos en Cataluña*. Barcelona: Editorial Bosch, 17 i 18.

78. SERRANO DAURA, Josep (2001). Capítol 3 sobre història del dret privat català, dins *Història del dret català*. Barcelona: Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya, p. 199 a 217 sobre el matrimoni.

79. PUIG FERRIOL, Lluís i ROCA TRIAS, Encarna (1984). *Fundamentos del Derecho Civil de Cataluña*, tom II, sobre dret familiar català. Barcelona: Editorial Bosch, p. 259 a 318, sobre el dot i l'escreix.

80. IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino (1993). *La creació del Dret*. Barcelona: Editorial Signo, volum I, 114.

Fig. 12. Capella del monestir romànic de Santa Maria del Mar, en el paratge del Collet, on el 1360 s'instal·là un altar lateral en honor de Sant Antoni. La vil·la romana del Collet i aquest monestir constitueixen el principal símbol històric de l'actual poble de Sant Antoni. Fotografia de Maria José Jiménez Molina.

6. DIVULGACIÓ DEL PATRIMONI NATURAL I CULTURAL

Amb els esmentats recents estudis, els cavallers Bedós s'incorporen a les històries locals de Vilobí d'Onyar, Maçanet de la Selva, Caldes de Malavella, Sils, Vidreres i Sant Antoni de Calonge. Aproximant-nos a la seva base territorial, en començar el segle XIV superaven la mitjana catalana d'una vintena de masos per cavaller, ja que sumant els que tenien els Bedós entre totes aquestes poblacions arribaven a un total d'una trentena.

Sembla que foren cavallers que van servir el rei, i en el segle XIII encara actuaven com a militars, quan hi havia altres cavallers de l'interior de la Catalunya Vella ja convertits en rendistes.

Dóna la coincidència que els paisatges dels dominis feudals dels Bedós foren a l'entorn de dos aiguamolls medievals, l'antic estany de Sils⁸¹ i el dessecat Pla a Sant Antoni de Calonge.⁸²

En divulgar el patrimoni natural i cultural dels municipis on actuaren els cavallers Bedós, per què no, aprofitant que l'edat mitjana està de moda,⁸³ convindria incorporar la seva memòria a les respectives explicacions i, malgrat que no hem trobat dades sobre el comportament social de la nissaga Bedós, caldria recordar que en general hi solia haver un contrast entre l'ideal cavalleresc de Ramon Llull (*Llibre de l'orde de cavalleria*) i la realitat militar feudal, de la qual s'ha dit: "... sempre hi va haver una gran distància entre l'ideal i el real, perquè, com mostren les fonts, el pillatge i la rapinya practicats per la noblesa (sobresostracció salvatge) van ser molt freqüents durant tota l'edat mitjana ..."⁸⁴

81. MERCADAL i COROMINAS, Gabriel (2006). *Notes històriques i geogràfiques de l'antic estany de Sils: límits, termes i hidrònims*. [Sils]: Ajuntament de Sils, 2006. 71 p.

82. MOLLA CALLÍS, Joan i LOAISA DALMAU, Esther (2006). "Visions de la pagesia de Calonge des de la fi del segle XVIII a la fi del segle XX". *Estudis del Baix Empordà*, 25 (2006), p. 194-196.

83. BOTE, Sergio Daniel. *La Vanguardia*, 5/11/2011 (suplement *Estils de Vida*), p. 6-9. Opina que l'edat mitjana està de moda i com a exemples, entre d'altres, cita les novel·les històriques *El nom de la rosa* (1980), *Els pilars de la Terra* (1989) i la recent *La catedral del mar*.

84. *Diccionari d'història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1999, veu "cavaller", p. 225 i 226.

ANNEX DOCUMENTAL *

1¹

1284, maig, 29

El cavaller Bernat de Bedós, fill del cavaller difunt Arnau de Bedós, desitjant escollir la vida de salvació, fa donació entre vius al seu fill Bernat, en satisfacció de la seva herència paterna, de la casa de Bedós amb els drets que hi pertanyen a les parròquies de Vidreres i Sils i els béns mobles localitzats a Vidreres, i també del castell de Malavella, que té pel rei a la parròquia de Caldes, dels seus masos i masoveries de la parròquia de Calonge i del feu que el cavaller Bernat de Llibià té per ell a la parròquia de Fitor, amb les seves pertinences, prestacions agràries i personals, servituds, jurisdiccions i els altres drets que li corresponen sobre les seves possessions, els seus senyors i els homes i les dones que hi resideixen. Bernat de Bedós estableix també que, després del seu òbit, el donatari haurà de fer entrega de 150 auris a cadascun dels seus germans, Ramon, Gauceran i Marc, en pagament de la seva herència paterna. I, per tal que la donació tingui major fermesa, rep el seu fill Bernat com a home comanat < mitjançant l'homenatge > de mans, segons l'usatge de Barcelona.

[A]. Original no localitzat.

[B]. Còpia autèntica en pergami, 1287 maig 12, no localitzada, ex A. C. Còpia simple en paper, 1301: Girona. Arxiu Diocesà de Girona, Patrimoni de la Mitra. Calaix 5, núm. 24: Còpies d'escriptures de delmes (s. XIII-XIV) començades el 1301, f. 47v-48r (foliació original;

* L'edició de les escriptures d'aquest annex ha estat realitzada per la paleògrafa Sílvia Mancebo Garcia.

1. *Signes emprats a l'edició dels documents: / Divisió de paraula al final de la línia; [nnn] Lletres restituides, perdudes o il·legibles a l'original a causa del mal estat de conservació del passatge; [+/-1.2,...] Nombre aproximat de caràcters desconeguts, que resulten il·legibles pel mateix motiu; < nnn > Mots afegits a l'edició per a facilitar la comprensió del text; (nnn) Lletres o mots reintegrats, absents a l'original per oblit de l'escriptent. S'han adaptat a les normes gramaticals actuals l'ús de les majúscules i minúscules, l'accentuació gràfica de les paraules catalanes, la separació dels mots i la puntuació. S'han reproduït en cursiva les paraules en català presents als textos llatins.*

numeració moderna: 50v-51r), *ex B*. L'instrument presenta foliació coetània i una segona foliació afegida al segle XVIII, no coincidents. *a*. Regest: MARQUÈS I PLAGUMÀ, Josep M. *Arxiu Diocesà de Girona: Patrimoni de la Mitra. Escriitures de delmes* [En línia]. Girona: Arxiu Diocesà de Girona, [sense data], <http://www.arxiuadg.org/recerca-per-fons-i-series.php?lleng=cat_> [Consulta: 21 desembre 2010], *ex C*, publicat a COSTA I FERNÀNDEZ, Lluís. *Visions. Sils*. [Sils]: Ajuntament de Sils; [Santa Coloma de Farners]: La Trona, 2007, p. 10.

Edició *ex C*

/Foli 47v/ Bernardus de² Bedocio³

Hoc est translatum bene et fideliter sumptum IIII idus madii anno⁴ Christi M^o CC^o LXXX° VII° a quodam instrumento cuius series sic habetur:

«Sit omnibus manifestum quod ego, Bernardus de Bedocio miles, filius Arnaldi de Bedocio, militis quondam, non coactus ab aliquo nec circumventus, set bono animo et spontanea voluntate et ex certa sciencia, volens bona mea dividere et ordinare et etiam cupiens vitam salutis eligere, dono et concedo tibi, Bernardo filio meo, et tuis et quibus volueris perpetuo, perfecta et irrevocabili donacione inter vivos pro tua paterna hereditate, legitima porcione vel frarischa, totam domum meam sive mansionem de Bedocio cum domibus, quintanis et fortitudine ipsius et cum dominicaturis ipsius et vineis, ortis, honoribus et possessionibus cultis et heremis eidem domui sive mansioni pertinentibus vel pertinere debentibus tam in parrochia de Vitrariis quam in parrochia Sancte Marie de *Sils* et etiam cum mansis et borgis quos et quas habeo in dictis parrochiis, vel habere debeo, et honoribus et perti/nentiis ipsorum mansorum et borgiarum et cum hominibus et feminis in dictis mansis et borgis habitantibus vel habitaturis et cum montibus et montanis, aquis et aquisductibus, pratis, paschuis, nemoribus, silvis, garricis, devesis, terminis et pertinentiis et aliis iuribus universis dicte domui sive mansioni et mihi in dictis parrochiis de Vitrariis et de *Sils* pertinentibus et pertinere debentibus. Et etiam dono tibi, dicto Bernardo, filio meo,

2. *Segueix, interpolat al segle XVIII, Bedós.*

3. *Bedocio, al foli 48r.*

4. *Segueix, cancel·lat, Domini M^o.*

totum castrum meum de *Malalveya* cum fortitudine et terminis ipsius, quod habeo et teneo pro domino rege in parrochia de Calidis, cum mansis ⁵et borgis quos et quas habeo in dicta parrochia de Calidis et eius terminis et cum hominibus et feminis in ipsis mansis et borgiis habitantibus vel habitaturis. Et etiam dono tibi totum illum mansum meum sive stallium quem habeo in parrochia Sancti Martini de Colonico cum domibus et quintanis et honoribus et possessionibus cultis et heremis eidem manso ibi pertinentibus et cum omnibus arboribus diversorum generum que in dictis honoribus sunt vel erunt et etiam cum mansis et ma(n)sueriis quos et quas habeo vel habere debeo in dicta parrochia de Colonico et eius terminis, cum hominibus et feminis in dictis mansis et borgis habitantibus et habitaturis. Et etiam dono tibi, dicto Bernardo, filio meo, totum illud feudum quod Bernardus de Libiano miles pro me tenet vel tenere debet in tota parrochia Sancte Columbe de *Fitor* et eius terminis. Et etiam dono tibi, dicto Bernardo, filio meo⁶, omnes res meas mobiles quas habeo in dicta domo sive mansione de *Bedoç* et parrochia de Vitriariis, scilicet, tineas, vexellos, scrineas, siras, boves areguos vel non areguos⁷. Predicta omnia et singula tibi, Bernardo filio meo, et quibus velis dono in perpetuum, perfecta et irrevocabili donacione inter vivos, cum omnibus censibus, agra/rriis, iovis, traginis, servitiis, ademprivis, redemptionibus hominum et mulierum, firmamentis, lexiis, trobis, intes/tiis, exorchiis, cuguciis, semoratico, iurisdiccione et mixto imperio et omnibus aliis iuribus quod⁸ iure, usu et consuetudine habeo et accipio, habere et accipere debeo, in omnibus mansis et borgiis supradictis et militibus et dominabus et aliis hominibus et feminis ad me spectantibus et spectare debentibus quoquomodo infra dictas parrochias et earum terminos. Hanc autem donacionem, concessionem et hereditamentum tibi, Bernardo predicto, filio meo, et tuis facio in perpetuum de predictis omnibus et singulis, tacitis et expressis, perfecta et irrevocabili donacione inter vivos ut melius dici potest et intelligi, ad salvamentum et bonum intellectum tui et tuorum. Et cum hac publica carta extraho *f/oli 48r/* ex causa huius donacionis hec omnia predicta et singula de meo meorumque iure et posse eademque omnia et singula (in) ius, dominium et posse tui,

5. *Mà al marge esquerra.*

6. *Sequeix, cancel·lat, totum illud feudum.*

7. *areguos, adjectiu de lectura i significat incerts, no documentat.*

8. *Errada per que.*

dicti Bernardi, filii mei, et tuorum mito et transfero irrevocabiliter, de quibus etiam omnibus, singulis et universis induco te, dictum Bernardum, filium meum, in corporalem possessionem pleno iure, tanquam in rem tuam propriam. Et etiam ex causa huius donationis et hereditamenti cedo tibi, dicto Bernardo, filio meo, et tuis et quibus velis omnia loca, iura, voces et acciones reales et personales seu mixtas, utiles et directas, ordinarias et extraordinarias et alias quascumque que mihi competunt et competere possunt et debent quoquomodo in predictis omnibus et singulis que tibi dono et contra quaslibet personas ratione eorum, quibus locis, iuribus, vocibus et accionibus meis possis tu et tui uti et experiri in iudicio et extra iudi/cium, in curia et extra curiam, contra quaslibet personas quemadmodum ego possem ante huiusmodi cessionem, donacionem et heredi/tamentum, constituendo te, dictum Bernardum, filium meum, in hiis omnibus et singulis dominum et procuratorem in rem tuam propriam ad faciendum inde tue libitum voluntatis, sine contradiccione et impedimento mei et meorum et ullius persone; salvo tamen et retento in hac donacione quod post mortem meam dones et dare tenearis Raimundo, Gauceran/do et Marcho, filiis meis et fratribus tuis, cuilibet ipsorum CL aureos boni et fini auri rectique ponderis pro eorum paterna hereditate, legitima portione et frarischa. Et, salvis predictis filiis meis dictis aureis, ut dictum est, si aliquo iure, ratione, ingratitude, consuetudine vel occasione aliqua possem contra predicta vel aliqua de predictis venire aut ea in totum vel in parte revocare, illi iuri, rationi et consuetudini per me et meos ex certa sciencia et mea pura voluntate, sine consilio alterius persone, renuncio. Et, ad maiorem securitatem omnium predictorum, promito tibi <et> notario infrascripto tanquam publice persone, a me legitime stipulanti pro predicto Bernardo, filio meo, et etiam iuro per Deum et eius sancta IIII^{or} Evangelia, manibus meis corporaliter tacta, quod predicta omnia et singula, ut superius dicta sunt, tenebo et observabo et non in aliquo contraveniam per me vel per interpositam personam. Et, ut predicta maiori gau/deant firmitate, recipio te, dictum Bernardum, filium meum, ad hominem manibus meis comendatum propter dictam donacionem, °secundum usaticum Barchinone.

Actum est hoc IIII kalendas iunii anno Domini M° CC° LXXX° quarto.

9. 1284 *al marge esquerre, interpolat al segle XVIII.*

Sig + num Bernardi de Bedocio, donatoris predicti, qui hec firmo et concedo.

Testes huius rei sunt Arnaldus de Ribera miles <et> Guillelmus Cuminalis et Guillelmus de Roviranis, clerici de Calidis.

Sig + num Petri Buygue, qui hec scripsit mandato Bernardi de Columbariis, publici Calidarum notarii, ¹⁰in VIII^a linea, ubi dicitur “Calidis”.

(*Senyal*¹¹) Bernardus de Columbariis, publicus Calidarum notarius, subscribit.»

¹²E + go, Petrus de Armenteria, tenens locum domini Guillelmi de Ficulneis, scriptoris iurati de Colonico, hoc translatum fideliter translatavi die et anno in prima linea prenotatis.

2

1285, juny, 8

El rei encomana als cavallers Arnau de Ribera i Bernat de Bedós la defensa de la vila de Palamós, juntament amb els homes de Palafrugell i els de les altres localitats que la tenen assignada.

[A]. Original no localitzat.

B. Registre, coetani: Barcelona. Arxiu de la Corona d'Aragó. Reial Cancelleria, Registres, núm. 56 (Registres del regnat de Pere II el Gran, *Speciale (Pars Ia)*), 1285, f. 123v. Paper. Estat de conservació regular; presenta algunes pèrdues de suport i escriptura provocades per l'acció d'insectes.

a. CINGOLANI, Stefano Maria. *Historiografia, propaganda i comunicació al segle XIII: Bernat Desclot i les dues redaccions de la seva crònica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2006, p. 748, edició ex B (“Scripsimus Arnaldo de Ripparia et Bernardo de Bedos, militibus, quod cum hominibus de Palafrugello et aliorum locorum qui deputati sunt ad custodiam ville de Palamos intrent ipsam villam et simul cum eis deffendant et tueantur ipsam bene et solliciter. Et

10. *Omesa, per oblit, una expressió relativa a la correcció o addició de text al cos de l'acta, equivalent a les fórmules habituals “cum raso et emendato”, “cum litteris suprapositis”, “cum suprascripto”, etc.*

11. *Presenta la forma, inusual, d'una mà estesa.*

12. *Precedeix, cancel·lat, Eg.*

mandamus hominibus dicti loci et aliis qui ibi erunt, quod in custodia et munitione dicte ville pareant et obediant vobis in omnibus tanquam nobis. Datum .VI°. idus junii”).

- M. PELLA I FORGAS, Josep. *Historia del Ampurdán: estudio de la civilización en las comarcas del noreste de Cataluña*. [Olot: Aubert, 1980], 2a. (facsimil), p. 625, menció ex B.
- M. COSTA, Maria-Mercè. “Palamós medieval: Aspectes de la defensa de la vila” dins *Estudis sobre temes del Baix Empordà*. Núm. 1 (1981), p. 140, menció ex B.

Edició ex B

Arnaldi de Ripparia et Bernardi¹ de *Bedós*, militum²

Scrips[im]us Arnaldo de Ripparia et Bernardo de *Bedoz*, militibus, quod, cum hominibus de Palafrugello et aliorum locorum qui depu/tati su[n]t ad custodiam ville de *Palamors*, intrent ipsam villam et simul cum eis deffendant et tueantur ipsam bene et sollici[te]. Et mandamus hominibus dicti loci et aliis qui ibi erunt quod in custodia et munitione dicte ville [par]eant et [ob]jediant vobis (*sic*) in omnibus tanquamque nobis. Datum VI° idus iunii.

3

1293, maig, 9

El cavaller Bernat de Bedós dona a Prous, la seva muller, la possessió de la seva força de Bedós, que li ha venut en alou amb un instrument pres pel notari sotasignat, i de totes les possessions, rèdits, masos, bordes, persones i altres dominis i drets que hi pertanyen arreu, tant en alou com en feu. I li lliura, en senyal de possessió, els divuit homes i les dues dones que s'anomenen, que redimeix de tots els lligams amb què li estan sotmesos i als quals mana, com també als altres tinents de possessions seves, que responguin d'aquests drets a Prous tal i com n'havien de respondre a ell abans d'aquesta venda, i que li prestin homenatge. També li dona la possessió del castell de Malavella i de l'honor de Fonts,

1. Morfologia inusual de n, que sembla corregir una grafia anterior.

2. De Arnaldi a militum, interpolat al segle XVI.

que radica a la parròquia de Calonge, amb tots els seus rèdits, masos, persones, pertinences i drets i amb motiu de l'assignació i l'obligació del seu esponsalici, segons que ell va disposar a les seves cartes nupcials. Les vint persones esmentades abans reconeixen ser pròpies i solives de Prous amb tota la seva descendència i li fan homenatge de mans i boca.

A. Original: Barcelona. Arxiu Històric de la Biblioteca de Catalunya, Fons i col·leccions documentals, pergami 111, núm. registre 368. Pergami, 340 x 255 mm. Bon estat general de conservació. L'angle superior dret presenta algunes pèrdues de text i suport provocades per la humitat; la tinta de les notes dorsals es conserva molt esvanida. Notes dorsals: 1. [+/-15] de X[X] masos o òm[e]ns propis a Sils e a Vid[r]eres (escriptura del segle XV). 2. XX masos < i > òmens propis (escriptura del segle XV); precedeixen la nota onze traços verticals. 3. Bernat de Badós met y posa en posassió a sa muller de la casa [+/-5] casa de Badós e[n]semp ab les [c]ases [de] XX masos < i > hòmens propis de Sils [+/-5]es [+/-2/+/-6] (escriptura del segle XVI). 4. Cruyllles. Possessió de la casa de Badós donada per Bernat de Vidreras [a] la senyora Prous, sa mu[ll]er. Número 2, dezena 6^l, títol 4 (escriptura del segle XVIII; nota parcialment sobreescrita a una anotació preexistent, esdevinguda il·legible).

Edició ex A

Sit notum cunctis quod ego, Bernardus de Bedozio miles, cum testimonio huius publici instrumenti, semper valituri, induco et mito vos, dominam Prous, uxo[rem] meam, personaliter in presenti in corporalem et vacuam possessionem pleno iure, presentibus testibus et notario infrascriptis, de toto stallio sive fortalicio vestro de Bedozio et omnibus eius honoribus, possessionibus, redditibus et pertinenciis, mansis, bordis et personis eorundem et omnibus aliis iuribus, dominiis et pertinenciis suis ubique sibi expectantibus in rebus vel personis, tam alodio quam feudo, que omnia vobis et vestris perpetuo vendidi per finum et francum alodium ad vestram voluntatem facie/ndam, sicut in instrumento inde facto et clauso per manum notarii infrascripti plenius continetur. Et trado vobis in signum

1. 6 corregeix 7.

vere possessionis manualiter in presenti Petrum ²*Marieny*, baiulum dicti loci, Raimundum Ferrarii, Iacobum Suerii, Guillelmum Textoris³, Pericum Ollerii, Marchum *Serra*, Petrum Carbonelli, Guillelmum Squirrolli, Petrum Thome, Berengarium Natalis, Marimundum⁴ Lubeti, Bernardum *Trobat*, Berengarium *Cabrit*, Brunissendem *Serra*, Arnaldum *Lubet*, Berengarium Circii, Petrum Mercatoris, Guillelmum Rubei, Guillelmam de Fonte et Guillelmum de *Valdaniel*, quos absolvimus cum testimonio huius publici instrumenti ab omni fide, naturalitate, iuramentis et homagiis et omnibus aliis iu(r)ibus < quibus > mihi sint astricti. Et mando eisdem, presentibus, et aliis qui ex possessionibus⁵ que per me tenentur aliquas tenent quod vobis et vestris tradant perpetuo omnia iura inde exeun/tia et competencia, et inde vobis respondeant et respondere teneantur de predictis quemadmodum nobis tenebantur ante iamdictam vendicionem, et vobis et vestris faciant omnem fidelitatem, iuramentum et homagia prout decet. Item cum hoc publico instrumento mito inducoque vos, dominam *Prous* predictam, uxorem meam, < in possessionem > de castro de Malaveteri et de honore de Fontibus, qui est in parrochia de Colonico, et de omnibus eorum redditibus, mansis, honoribus, personis et pertinenciis et aliis iuribus et dominiis realibus et personalibus eorundem ratione assignacionis et obligacionis vestri sponsalicii, per me vobis factarum in nubtia/libus instrumentis, sicut in eisdem plenius continetur et sicut melius dici et intelligi potest ad vestrum bonum et sanum intellectum. Et dono vobis po/testatem aprehendendi corporalem possessionem omnium predictorum vestra propria auctoritate quandocumque volueritis; et habeat tantam rob[ori]s firmitatem⁶ ac si per me in presenti vobis personaliter traderetur. Et promito vobis bona fide et sub obligacione omnium bonorum meorum contra hec in aliquo non venire, ⁷renunciando omni iuri et excepcioni quibus contravenire possim aliqua ratione. Ad hec nos, predicti Petrus *Marieny*, Raimundus *Ferrarii*, Iacobus *Suerii*, Guillelmus *Textoris*, Pericus *Ollerii*, Marchus *Serra*, Petrus *Carbonelli*, Guillelmus *Squirrolli*, Petrus *Thome*, Berengarius *Natalis*, Marimundus

2. *Mà al marge esquerra.*

3. *T inicial sembla corregir una grafia anterior.*

4. *Marimundum corregeix Marimundus.*

5. *Manca el signe de l'elisió de -n-.*

6. *Manca el signe de l'elisió de -ir-.*

7. *Mà al marge esquerra.*

Lubeti, Bernardus Trobati, Berengarius Cabriti, Brunissendis *Serra*, Arnaldus Lubeti, Berengarius Circii, Petrus Mercatoris, Guillelmus Rubei, Guillelma de Fonte et Guillelmus de *Valdaniel*, liberi et absoluti a dominio dicti Bernardi de Bedozio et suorum, recognoscimus vobis, iamdicte domine *Prous*, domine nostre, quod sumus et esse debemus homines vestri proprii et solidi et vestrorum perpetuo cum omni prole et progenie nostra nata et de cetero na(s)citura. Et promittimus vobis quod simus vobis et vestris boni, legales et fideles homines de vestro corpore et avere et de omnibus membris vestris, et quod prestemus vobis fideliter iura vestra et vobis comodum procurabimus et dampnum ac detrimentum evitabimus toto posse, sicut melius dici et intelligi potest ad vestrum bonum et sanum intellectum. Et, ad maiorem firmitatem omnium predictorum, facimus vobis manibus et ore homagium in presenti. Et, pro predictis firmiter atendendis et complendis, obligamus vobis et vestris nos et omnia bona nostra habita et habenda⁸ ubique, renunciantes omni iuri contra hec in aliquo repugnanti.

Actum est hoc VII° idus ma/dii anno Domini millesimo CC^o XC^o tertio.

Sig + num Bernardi de Bedozio, sig + num Petri *Marieny*, sig + num Raimundi Fferrarii, sig + num Iacobi Suyerii, sig + num Guillelmi Textoris, sig + num Perici Ollerii, sig + num Marchi de Serra, sig + num Petri Carbonelli, sig + num Guillelmi Squirolli, sig + num Petri Thome, sig + num Berengarii Natalis, sig + num Marimundi Lupeti, sig + num Bernardi *Trobat*, sig + num Berengarii *Cabrit*, sig + num Brunissendis *Serra*, sig + num Arnaldi Lupeti, sig + num Berengarii Circii, sig + num Petri Mercatoris, sig + num Guillelmi Rubei, sig + num Guillelme de Fonte, sig + num Guillelmi de *Valdaniel*, predictorum, qui hec laudamus et firmamus.

Testes huius rei sunt Petrus de Turricella, Raimundus de Vallemayna et Guillelmus Bernardus⁹ de Turricella.

Sig(*senyal*)num Petri de Sancto Antonio, publici notarii pro nob[il]i domino comite Impuriarum et vicecomite Caprarie in vicecomitatu Caprarie, qui hec scripsi¹⁰ fecit et clausit.

8. *Signe incomplet de la contracció d'habenda.*

9. *Manca el signe de la contracció de Bernardus.*

10. *Errada per scribi.*

1293, maig, 10

Prous, filla de Bernat Oliver, cavaller d'Eivissa, dona en dot al seu marit, el cavaller Bernat de Bedós, la força de Bedós, que posseeix en alou a les parròquies de Sils i Vidreres, i totes les pertinences, prestacions agràries, servituds, jurisdiccions i altres drets que li corresponen, en alou o en feu, en aquestes parròquies, amb la reserva de 200 morabatins per al seu testament. Per la seva banda, Bernat de Bedós li fa donació en concepte d'escreix del feu anomenat de Fonts, que té a la parròquia de Calonge per Berenguer de Santvicenç, i del castell de Malavella, que posseeix en feu pel rei, també amb les seves pertinences i prestacions, el domini de béns i persones i els seus altres drets i amb la mateixa reserva de 200 morabatins per al seu testament, i declara que correspondrà a Prous la meitat de les adquisicions i els guanys que ell realitzi i obtingui mentre visquin junts i de la seva cambra o dot, segons conté l'instrument dotal que ambdós van atorgar abans de les seves noces, el 7 de setembre de 1286, en poder de Ramon Rabassa, notari públic d'Eivissa. La donació dels drets de Calonge respecta l'assignació vitalícia que en té Cília, mare de Bernat de Bedós, en virtut d'un compromís i arbitri que van signar aquest darrer i el seu germà Guillem de Bedós.

[A]. Original no localitzat.

B. Còpia simple en paper, 1301: Girona. Arxiu Diocesà de Girona, Patrimoni de la Mitra. Calaix 5, núm. 24: Còpies d'escriptures de delmes (s. XIII-XIV) començades el 1301, f. 46v-47r (foliació original; numeració moderna: 49v-50r), ex A. L'instrument presenta foliació coetània i una segona foliació afegida al segle XVIII, no coincidents. El seu estat de conservació és bo, tot i que s'observa corrosió incipient de la tinta en alguns passatges.

a. Regest: MARQUÈS I PLAGUMÀ, Josep M. *Arxiu Diocesà de Girona: Patrimoni de la Mitra. Escriures de delmes* [En línia]. Girona: Arxiu Diocesà de Girona, [sense data], <http://www.arxiuadg.org/recerca-per-fons-i-series.php?lleng=cat_> [Consulta: 21 desembre 2010], ex B, publicat a COSTA I FERNÁNDEZ, Lluís. *Visions. Sils*. [Sils]: Ajuntament de Sils; [Santa Coloma de Farners]: La Trona, 2007, p. 10.

Edició *ex B*

/Foli 46v/ Bernardus de Bedecio¹ (sic)

Hoc instrumentum et translatum que sequuntur fuerunt producta per Bernardum de Bedocio militem.²

Sit notum cunctis quod ego, domina *Prous*, filia Bernardi Oliverii, militis de Eviça, de consilio et consen/su quorundam meorum amicorum dono in dotem et in sponsalium vobis, Bernardo de Bedotio militi, marito meo, totum stallium sive fortalitium meum de Bedocio, quod habeo et teneo per finum et liberum alodium in parrochia Sancte Marie de *Sils* et de Vitariis, cum omnibus eius honoribus, possessionibus et pertinentiis, mansis, bordis et mansueriis et honoribus eorundem, hominibus et feminis, redditibus, censibus et agrariis, terciis, laudismiis et foriscapiis, placitis, stabilimentis et redempcionibus hominum et mulierum et aliis obventibus universis et laboracionibus panis et vini, iurisdictionibus et dominiis, servitiis et servitutibus et cum omnibus aliis que ego habeo et accipio, et accipere debeo, in parrochia Sancte Marie de *Sils* et Sancte Marie de Vetrariis predictis, in alodio et feudo, ratione dicti stallii vel alia quacumque ratione vel dominio, ita, videlicet, quod habeamus et teneamus ipsa omnia insimul dum vixerimus sicut decet maritum et uxorem; et post nos remaneant infanti vel infan/tibus ex vobis in me generatis et generandis. Et, si ego prior vobis decessero, teneatis vos predicta omnia universa et singula iure vestri sponsalicii cum uxore et sine uxore, cum infante et sine infante, diebus omnibus vite vestre, salvo quod ego retineo mihi in obitu meo de predictis, pro anima mea et pro meo testamento, CC morabatinos, quos de predictis deducere possim non obstan/te sponsalicio vestro, de quibus meam possim facere voluntatem. Et, si ego decederem ab intestato, amici mei deducant ipsos de predictis et distribuant pro anima mea prout eis mee anime magis et congrue videbitur expediri. Post obitum vero vestrum, si infans vel infantes nobis in obitu meo superstitos³ non fuerint, revertantur predicta omnia meis propinquioribus vel illi seu illis quibus eos dimisero scripto, verbo ac etiam testamento. Ad hec ego, iamdictus Bernardus de Bedocio, pari modo et forma dono in donacionem propter nupcias et in sponsalium vobis, iamdicte domine

1. de Bedecio, *al foli 47r*.

2. *Segueix, interpolat al segle XV, Sils, Vidreres.*

3. *Errada per superstites.*

Prou, uxori mee, totum honorem et redditum meum quem habeo et teneo ad feudum⁴ per Berengarium de Sancto Vincentio in parrochia Sancti Martini de Colonico, qui dicitur de Fontibus, cum dominio⁵ rerum et personarum et mansis, bordis, honoribus et possessionibus, hominibus et feminis presentibus et futuris, censibus, agrariis et aliis terre meritis, terciis, laudismiis et foriscapiis, placitis et stabilimentis et redemptionibus hominum et mulierum et aliis obventionibus universis, et totum castrum meum vocatum de Malaveteri, quod teneo ad feudum per dominum regem Aragonum⁶, similiter cum⁷ dominio rerum et personarum, mansis, bordis, honoribus et possessionibus, hominibus et feminis presentibus et futuris, censibus, agrariis et aliis terre meritis, terciis, laudismiis, foriscapiis, placitis et stabilimentis et redemptionibus hominum et mulierum et aliis obventionibus universis et cum omnibus */foli 47r/* aliis que ego habeo et accipio, et accipere debeo, in predictis et pro predictis et que mihi provenient⁸ et spectant aliquo iure vel aliqua ratione in dictis locis, ita, videlicet, quod habeamus ipsa omnia et teneamus insimul dum vixerimus sicut decet maritum et uxorem; et post nos remaneant infanti vel infantibus ex nobis ambobus pariter procreatis et procreandis. Et, si ego prior vobis, dicta domina, obiero, teneatis predicta omnia et singula possideatis et explectetis iure vestri sponsalicii cum infante et sine infante, cum marito et sine marito, diebus omnibus vite vestre, salvo quod, non obstante dicto vestro sponsalicio, retineo mihi super et de predictis bonis meis CC⁹ morabatinos ad obitum meum et meum ultimum testamentum, de quibus possim meam in omnibus facere voluntatem non obstante sponsalicio vestro. Et, si ego decederem ab intestato, amici mei deducant ipsos de predictis et distribuant pro anima mea prout eis mee anime magis et congrue videbitur expediri. Post obitum vero vestrum, si infans vel infantes in obitu meo superstites non fuerint, meis proximioribus vel illi seu illis cui vel quibus eos dimiserit scripto, verbo vel etiam testamento predicta omnia penitus devolvantur. Preterea recognosco vobis quod vos habetis et habere debetis medietatem omnium emptionum,

4. *De totum a feudum, subratllat.*

5. *Colonge al marge esquerre, interpolat al segle XV.*

6. *De et totum a Aragonum, subratllat.*

7. *Malaveya al marge esquerre, interpolat al segle XV.*

8. *Errada per proveniunt.*

9. *Segueix, cancel-lat, mi.*

lucrorum et acquisitionum que¹⁰ et quas fecero vobiscum vivente ubique et medietatem camere ad omnes vestras voluntates perpetuo faciendas, prout in instrumento dotalitio quod ante nuptias nostras inter me et vos factum fuit plenius continetur, quod quantum ad hec vobis laudo, corrobo/ro et concedo, quod instrumentum fuit factum VII° idus septembris et clausum per manum Raimundi Rabaçie, ¹¹publici notarii Eviçe, in hora vesperarum anno Domini M^o CC^o LXXX° VI°. Hanc autem obligationem et sponsalitiu facio vobis, dicte domine *Prous*, de iamdicto honore, redditibus, mansis et aliis que habeo apud Colonicum salva assignatione et obligatione quam domina Cilia, mater mea, habet de toto dicto reddito et honore de Colonico ad violarium diebus omnibus vite sue, sicut in instrumento compro/missi et arbitrationis inter me et Guillelmum de Bedoçio, fratrem meum, facti et facte plenius continetur.

Actum est ¹²hoc VI° idus madii anno Domini M^o CC XC^o tercio.

Sig + num predicte domine *Prous*, sig + num Bernardi de Bedocio, eius mariti, qui hec laudamus et firmamus.

Testes huius rei sunt Petrus de Turricella, Raimundus de Vallemayna, Raimundus Ferrarii, Petrus *Marteyn* et Petrus Berengarii.

Sig(*senyal*)num Petri de Sancto Antonio, publici notarii pro nobili domino comite Impuriarum et vicecomite Caprarie in vicecomitatu Caprarie, qui hec scribi fecit et clausit.

10. *Segueix, cancel·lat, et quos facere.*

11. *1286 al marge esquerra, interpolat al segle XVIII.*

12. *1293 al marge esquerra, interpolat al segle XVIII.*

BIBLIOGRAFIA

- Aiguamolls del Baix Ter*, col·lecció *Papers del Montgrí* núm. 23, Torroella de Montgrí, Can Quintana Centre Cultural de la Mediterrània, 2004.
- ALAVEDRA INVERS, Salvador (1988-1990). *Apunts d'Història de Sant Antoni de Calonge*. [Calonge]: Ajuntament, 1988-1990. (Programes de la Festa Major de Sant Antoni de Calonge).
- AYMAR i RAGOLTA, Jaume (1981). "L'església parroquial de Sant Martí de Calonge". *Estudis del Baix Empordà*, 1 (1981), p. 1-91.
- AYMAR i RAGOLTA, Jaume [et al.] (2005). *Calonge i Sant Antoni*. [Girona]: Diputació de Girona : Caixa de Girona, 2005. 96 p. (Col·lecció Quaderns de la Revista de Girona, 121).
- BACH PLAZA, Joan i BRUSI BELMONTE, David (1994). "Estructura del globus terraqüi". Dins: *Geografia Universal*. Barcelona: Editorial 92, 1994, volum I.
- BADIA i HOMS, Joan. (1977). *L'arquitectura medieval de l'Empordà*, volum I: *Baix Empordà*. Girona: Diputació, 1977-1981.
- BALL-LLOSERA, Lluís (2007). *El llibre de la Crosa*. [Girona]: Josep M. Pascual, 2007. 75 p.
- BARBAZA, Yvette (1988). *El paisatge humà de la Costa Brava*, volum I. Barcelona: Edicions 62, 1988.
- BOLÓS, Jordi i HURTADO, Víctor (2000). *Atlas del comtat de Girona (785-993)*. Barcelona: Editor Rafael Dalmau, 2000. 101 p.
- BORRELL MACIÀ, Antoni (1948). *Los censos enfitéuticos en Cataluña*. Barcelona: Editorial Bosch, 1948. 309 p.
- BOTEY SERRA, Joan (2012). "La via romana de la Ganga dins el context empordanès d'aleshores". *Revista del Baix Empordà*, 37 (2012).
- BROCÀ, Guillem Maria de. *Historia del Derecho de Cataluña, especialmente del Civil, y Exposición de las Instituciones del Derecho civil del mismo territorio en relación con el Código civil de España y la Jurisprudencia*. Volum I. Barcelona: Editores Herederos de Joan Gili, 1918. (Reeditat el 1985 per la Generalitat de Catalunya).
- CAIRNS, Trevor (1994). *Caballeros medievales*. Cambridge University Press, 1992, versió castellana, Madrid, Ediciones Akal.
- CANER i ESTRANY, Pere (1954). "Desplazamientos y crecimiento del casco urbano calongense". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 9 (1954), p. 247-264.
- CANER i ESTRANY, Pere (1984). *La terra i l'esperit. Guia literària de la vall de Calonge*. Calonge: Centre d'Estudis Calongins Colònic, 1984, 63 p.
- CANER i ESTRANY, Pere (1983). *La Vall de Calonge*. [Calonge]: Ajuntament de Calonge, 1983. 241 p. *Constitucions y altres drets de Cathalunya...*. Barcelona: Casa de Joan Pau Martí y Joseph Llopis, estampers, 1704. (Reeditades el 1985 per la Generalitat de Catalunya).
- COROMINES, Joan (1992-2001). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Volums I-X. Barcelona: Curial Edicions, 1992-2001.
- CORTADELLAS GRATACÒS, Xavier (2012). *El poble dels Centfocs. Llegendes de les Gavarres*. Bisbal d'Empordà: Edicions Sidillà, 2012. 384 p.
- COSTA i FERNÁNDEZ, Lluís (2007). *Visions. Sils*. [Sils]: La Trona i Ajuntament de Sils, 2007. 103 p.
- COSTA, Maria-Mercè (1982). "Palamós medieval: aspecte de la defensa de la vila". *Estudis del Baix Empordà* 1, (1981), p. 139-154.
- FORMIGA i BOSCH, Josep (2011). *Història de Vidreres*. [Vidreres]: Ajuntament de Vidreres, 2011. 353 p.
- FORMIGA i BOSCH, Josep (2012). *Vidreres*. Girona: Diputació de Girona, 2012. 96 p. (Col·lecció Quaderns de la Revista de Girona, 162).
- FORMIGA i BOSCH, Josep, LOAISA DALMAU, Esther i MOLLA CALLÍS, Joan (2012). "Els cavallers de Bedós i les seves possessions a Caldes de Malavella, Calonge, Sils i Vidreres". *Quaderns de la Selva*, 24 (2012).
- GARRIDO, Alfons [et al.] (2010). *Les Ordinacions de la pesquera de Calonge*. [Palamós : Fundació Promediterrània per a la conservació, l'estudi i la difusió del patrimoni marítim], 2010. 139 p.
- GASSIOT MAGRET, Josep (1962). *Comentarios a la compilación del Derecho Civil Especial de Cataluña*. Barcelona: Editorial Bosch, 1962.
- Geografia Universal*. Volums I-XI. Barcelona: Editorial 92, 1990-1997.
- GRAU, D. (1995). *Bella pedra vella. 15 anys de restauració de béns culturals a les comarques de Girona*. [Barcelona]: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya; [Girona]: Unitat de Publicacions de la Diputació de Girona, 1995. 585 p.
- IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino (1993). *La creació del Dret*. Volums I-II. Barcelona: Editorial Signo, 1993.
- LOAISA, Esther, MOLLA, Joan i MORÉ, David (2009). "Dos cents cinquanta anys d'ets i uts de l'Hospital de Pobres de la Vila de Tossa: un vincle entre Tossa i Calonge". *Quaderns de la Selva*, 21 (2009).

- MALDONADO, José (1967). *Curso de Derecho canónico para juristas civiles. Parte general*, Facultat de Dret de la Universitat de Madrid.
- MALLORQUÍ GARCIA, Elvis (2011). *El llibre verd del Bisbe de Girona (1362-1371)*. Girona: Diputació de Girona, 2011. 580 p.
- MALLORQUÍ GARCIA, Elvis (2011). *Parròquia i societat rural al Bisbat de Girona, segles XIII-XIV*. Barcelona: Fundació Noguera, 2011. 654 p.
- MALLORQUÍ i GARCIA, Elvis i SOLDEVILA i TEMPORAL, Xavier (2006). "De la conquesta carolíngia a la fi de l'Edat Mitjana". Dins: *Història del Baix Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2006. 917 p.
- MARTÍN ROIG, Gabriel (2013). "El castell de Sant Esteve de la Fosca". *Revista del Baix Empordà*, 40, (2013).
- MATAS i BALAGUER, Josep (1986). *Els estanys eixuts*. Girona: Diputació de Girona, 1986. 95 p. (Col·lecció Quaderns de la Revista de Girona, 7).
- MERCADAL i COROMINAS, Gabriel (2006). *Notes històriques i geogràfiques de l'antic estany de Sils: límits, termes i hidrònims*. [Sils]: Ajuntament de Sils, 2006. 71 p.
- MESTRE CAMPI, Jesús (Dir.) (1992). *Diccionari d'història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1992. 1147 p.
- MIRAMBELL i ABANCÓ, Antoni (1997). *Els censos en el dret civil de Catalunya: la qüestió de l'emfiteus*. Barcelona: Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, 1997. 430 p.
- MODOLELL, Josep M (1993). *Cabrera de Mar. Castell de Sant Vicenç o de Burriac. Síntesi històrica*. Argentona: l'Aixemador, 1993. 315 p.
- MOLLA i CALLÍS, Joan i BAUTISTA i PARRA, Jordi (1998). La vinya i el vi a la conca de la riera del Tinar (Calonge). *Estudis del Baix Empordà*, 17 (1998), p. 191-220.
- MOLLA i CALLÍS, Joan i LOAISA DALMAU, Esther. "L'origen del nucli medieval de Calonge fou la Cellera i no el Castell". Dins: *Actes del II Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric (18-19 de novembre de 2010)*. Hostalric: Ajuntament d'Hostalric, 2011.
- MOLLA i CALLÍS, Joan i LOAISA DALMAU, Esther (2008). "Puig ses Forques 1958 (Sant Antoni de Calonge)". *Estudis del Baix Empordà*, 27 (2008), p. 291-326.
- MOLLA i CALLÍS, Joan i LOAISA DALMAU, Esther (2006). "Visions de la pagesia de Calonge des de la fi del segle XVIII a la fi del segle XX". *Estudis del Baix Empordà*, 25 (2006), p. 185-224.
- MONTANER ROVIRAS, Jordi [et al.]. *Aiguamolls del Baix Ter*. [Torroella de Montgrí] : Can Quintana Centre Cultural de la Mediterrània, 2014. 191 p. (Papers del Montgrí, 23).
- NEGRE y PASTELL, Pelayo (1966). "Documentos relacionados con Mallorca, otorgados por personalidades de tierras gerundenses". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 18 (1966), p. 213-260.
- NOGUÉ FONT, Joan (2005). "La transformació del territori i del paisatge de la Costa Brava (1956-2003)". Dins: *Debat Costa Brava*. Girona: Col·legi d'Arquitectes, 2005.
- PALLÍ BUXÓ, Lluís i ROQUÉ PAU, Carles (2009). *El patrimoni geològic de les terres gironines: 300 elements singulars*. Universitat de Girona.
- PONS i GURI, Josep M. (1989). *Recull d'estudis d'Història Jurídica Catalana*, volum III. Barcelona: Fundació Noguera, 1989.
- PUIG FERRIOL, Lluís i ROCA TRÍAS, Encarna (1984). *Fundamentos del Derecho Civil de Cataluña*, volums I-II. Barcelona: Editorial Bosch, 1984.
- ROQUÉ i PAU, Carles i PALLÍ i BUXÓ, Lluís (1996). "Sediments antics del litoral del Baix Empordà entre es Forn (Begur) i Vallpresona (Santa Cristina d'Aro)". *Estudis del Baix Empordà*, 15 (1996), p. 5-33.
- SABATÉ CURULL, Flocel (2011). *Vivir y sentir en la Edad Media. El mundo visto con ojos medievales*. Madrid: Editorial Anaya, 2011.
- SAMSÓ, Rosalia (2003). "Vincles del monestir de Santa Maria del Mar de Calonge amb el de Sant Daniel de Girona". *Estudis del Baix Empordà*, 22 (2003), p. 121-140.
- SERRANO DAURA, Josep (2001). *Història del dret català*. Barcelona: Edicions de la Universitat Obrera de Catalunya, 2001.
- TRIJUEQUE i FONALLERAS, Pere (2003). *Els senyorius feudals de la batllia de Palamós*. Palamós: l'autor, 2003. 58 p. (Col·lecció Guspines, 14).
- VEGA i FERRER, Salvador (2006). "L'antic castell de Verges (segles XII-XIX)". Dins *Miscel·lània Lluís Esteva*. Sant Feliu de Guíxols: Publicacions de l'Institut d'Estudis del Baix Empordà, 2006, p. 31-60.
- VILAR BONET, Maria (2000). *Els béns del Temple a la Corona d'Aragó en suprimir-se l'orde (1300-1319)*. Barcelona, Fundació Noguera: 2000. 217 p.
- VVAA (2004). "Atlas d'història de Catalunya". Dins: *Geografia Universal*. Barcelona: Edicions 62, 2004, volum XII.
- ZUCCHITELLO, Mario (1982). *El comerç marítim de Tossa a través del port barceloní (1357-1553)*. [Tossa]: Ajuntament de Tossa, 1982.